

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Martin Lojek

Eugenika, sterilizace a jejich mediální obraz

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Libor Svoboda, PhD.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2014–2015

BACHELOR THESIS

Martin Lojek

Eugenics, Sterilization and its Media Depiction

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Libor Svoboda, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Ostravě dne 8. 3. 2015

Martin Lojek

Poděkování

Děkuji Mgr. Liboru Svobodovi, PhD. za odborné vedení a vstřícný přístup při zpracovávání této práce.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá historickým vývojem eugenického myšlení a rolí, kterou sehrálo v Západní společnosti, médiích a kultuře v nejširším slova smyslu. Praktická část na tomto pozadí studuje, jakou specifickou podobu na sebe tento vývoj převzal v nacistickém Německu a Spojených státech amerických.

Klíčová slova

Antisemitismus, eugenika, eutanázie, genocida, holokaust, nacismus, Německo, segregace, sociální darwinismus, Spojené státy americké, sterilizace, vědecký rasismus.

Annotation

The bachelor thesis in its theoretical part deals with historical development of eugenics thought and role it played in Western society, media and culture in the broadest sense. Practical part of the thesis on this background studies what specific form this development took in the Nazi Germany and the United States of America.

Keywords

Antisemitism, eugenics, euthanasia, extermination, genocide, Germany, nazism, scientific racism, segregation, social darwinism, sterilization, United States of America.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Evoluce exkluze	11
2 Raný vývoj	14
3 Pozdní vývoj	17
PRAKTICKÁ ČÁST	21
4 Raný vývoj	21
4.1 Nový svět eugeniky.....	21
4.2 Heil Eugenik!	24
5 Sterilizace	27
5.1 Vzestup genokracie	27
5.2 Sluníčková genocida	30
5.3 Řešení skalpelem.....	32
5.4 Mrzačením ku zdraví.....	35
6 Eutanázie	40
6.1 Dobrá (a povinná) smrt	40
6.2 Volk nad zlato	44
6.3 Recept na vraždu	48
6.4 Konečné řešení otázky idiotů	51
7 Vědecký rasismus	54
7.1 Raci(on)alizace předsudků	54
7.2 Etika etnika.....	58
7.3 Hnědá věda.....	60
8 Vyhlazení	64
8.1 (Bio)logické řešení	64

8.2	Žid nesmí žít.....	67
8.3	Pod koly eugeniky.....	69
9	Pozdní vývoj.....	73
9.1	Všichni dobří nacisté.....	73
9.2	Mládí vpřed.....	75
9.3	Vratké vyrovnání.....	78
	ZÁVĚR.....	81
	Seznam použitých zdrojů.....	84
	Seznam zkratek.....	92

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolil netypický, nicméně zajímavý, ožehavý a široké veřejnosti (neprávem) nepříliš známý fenomén *eugeniky* (*eugenics*, z řeckého „eu“ – dobrý a „genus“ – rod, tedy „dobře narozen“).

Eugenika je nauka o zlepšování lidského genetického fondu. Tak alespoň praví slovníková vysvětlivka. Za tímto chladným popisem se však skrývá více než století dlouhá pohnutá – a nejednou mrazivá – historie, která nevratně – a často tragicky – poznamenala nespočet lidských životů, mezi jinými i mého pradědečka.

Proto jsem se (i za cenu nedokonalé časové či místní posloupnosti obsahu nebo ne vždy užití standardní formy) také strukturu této práce – umožňovala-li to její náplň – snažil koncipovat jako svého druhu „velký příběh“, nikoli pouhý strohý chronologický soupis nepřilíš záživných faktografických dat.

Současně je mi ovšem jasné, že přes veškerý vynaložený čas i snahu mohu studovanou problematiku – vzhledem k rozsahu tématu, práce i úrovni dosažených znalostí – přinejlepším zlehka načrtnout, respektive pokusit se o limitované osvětlení některých z jejích klíčových aspektů (se současným pominutím či upozaděním aspektů jiných).

Ačkoli v názvu jmenuji specificky (nedobrovolné) sterilizace – jakožto geograficky a časově nejrozšířenější eugenickou praktiku – má tato práce ambici postihnout širší spektrum eugenických politik, od nedobrovolného zneplodňování přes vynucené segregování až po bezcitné vyhlazování.

Poznámka o širším přesahu platí i pro onen v názvu zmiňovaný „mediální obraz“. Sociálně-mediální rozměr práce totiž nechápu úzce, nýbrž jako odraz vybraných historických jevů, dějů, procesů a socio-kulturního klimatu prezentovaného prizmatem soudobé mediální krajiny, významných děl, veřejného mínění a chování významných organizací, veřejných činitelů i důležitých osobností.

Širší kontext chci nabídnout i tím, že se kromě obecného popisu vývoje eugeniky na Západě – zejména v Evropě – prakticky zaměřím na aplikaci eugenické vědy (primárně) totalitním nacistickým Německem na straně jedné a (sekundárně) liberálně

demokratickými Spojenými státy americkými na straně druhé (s mírným přesahem do Spojeného království).

Pozornost budu věnovat především období největšího „rozkvětu“ eugeniky, který proběhl přibližně mezi 10. a 40. léty 20. století. Závěrem bych se navíc na základě nashromážděných informací chtěl pokusit o částečné zodpovězení otázky „proč“ mohlo dojít k něčemu podobnému.

Zvolená tematika je dlouhodobým předmětem mého zájmu a oslovila mne z hlediska osobního, kulturního, mediálního, historického, sociologického, psychologického i etického. Za hlavní přínos své práce pak považuji užití neobvyklého úhlu pohledu a zprostředkování zajímavých faktů z v Česku běžně neužívaných zahraničních zdrojů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 EVOLUCE EXKLUZE

Historie eugenické nauky započala minimálně starořeckým filozofem Platonem, který kontrolu reprodukce propagoval ve svém díle *Republika*: „Dobří musí být spárováni s dobrými, špatní se špatnými. Dobří lidé se musí vychovávat a špatní ničit. Touto cestou bude lidská společnost zachována v té nejlepší kondici.“¹

Avšak dějiny skutečného rozmachu moderního eugenického hnutí se začínají psát roku 1859, v němž vyšla kniha britského přírodovědce a zakladatele evoluční biologie Charlese Darwina *O vzniku druhů přírodním výběrem*, s méně známým podtitulem *neboli Záchrana preferovaných ras v existenčním boji* (*On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*). V ní tento učenec prvně prezentoval svou nově vypracovanou evoluční teorii, kterou založil na přirozeném výběru („natural selection“) coby mechanismu vývoje „plemen“.²

Darwin v ní projevil značnou dávku pesimismu týkajícího se budoucího vývoje. Darwin upozorňoval na nebezpečí kontraproduktivních důsledků mnohých moderních hygienických a humanitních opatření, která umožňovala reprodukci lidí chudých, bezstarostných, neřestných a „vadných“ na úkor středních a vyšších vrstev.

Značný byl i její přínos pro budování rasových teorií. Před publikováním evoluční teorie bylo těžké empiricky podložit představy nerovnosti mezi rasami. (Ačkoli už předtím, v letech 1853 – 1855, publikoval své dílo *Esej o nerovnosti lidských ras* (*Essaie sur l'inégalité des races humaines*) – pokládající rasu a „rasovou vitalitu“ za primárního hybatele světových dějin – francouzský aristokrat a spisovatel Joseph Arthur, Comte de Gobineau).

---

¹ BARET, D. *Když dobří musí být s dobrými a špatní se špatnými. Fascinující historie eugeniky*. [online]. © 2001 - 2015 CZECH NEWS CENTER a.s. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/56588/kdyz-dobri-musi-byt-s-dobrymi-a-spatni-se-spatnymi-fascinujici-historie-eugeniky.html>. ISSN 1213-8991.

² DARWIN, CH. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1492-4.

Dle Darwinovy teorie se ovšem lidské rasy ve svém vývoji vydaly různými směry, protože se musely adaptovat na odlišná prostředí. Tento předpoklad vedl evropské a severoamerické badatele k přenesení principu přírodního výběru na společenské vědy a etiku.³

(Celá záležitost došla tak daleko, že počátkem 20. století byly mezirasové rozdíly vědeckou komunitou – téměř výlučně – chápány jako soubor daných biologických a sociálních charakteristik, které mohou být hierarchicky řazeny.)

Skutečným otcem novodobé eugeniky se stal – jeho výzkumem fascinovaný – Darwinův bratranec Francis Galton a jeho chránělec Karl Pearson. Ti pravidla pro šlechtění rostlin a zvířat aplikovali na lidský rod.

Podpořit reprodukci „geneticky vhodných“ jedinců chtěli skrze eugeniku pozitivní. Ta spočívala v podpoře porodnosti obyvatelstva, jež bylo pro tyto účely vyhodnoceno jako dostatečně „způsobilé“ („fitter“, „fit“), nejčastěji skrze finanční, společenské a politické stimuly.

Postupem času byla eugenika „obohacena“ i o negativní směr, který se naopak zaměřoval na omezení „rozkladné“ reprodukce („dysgenics“) těch skupin občanů, které za dostatečně kvalitní nepovažoval („less fit“, „unfit“), prostřednictvím omezení imigrace, možnosti uzavření manželství, zavádění segregace, distribuce kontracepčních prostředků, sterilizací, v nejextrémnějším pojetí až fyzické eliminace.

Eugenika od počátku trpěla mnoha závažnými problémy. Jedním z nejzásadnějších bylo, že její značná část podléhala tzv. genetickému determinismu a kladla tak nepatřičně velký důraz na vliv dědičnosti („heredity“), čímž minimalizovala důležitost prostředí či výchovy.

---

³ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 21. ISBN 978-80-200-1763-5.

K tomu došlo i pod vlivem znovuobjevení principů moderní genetiky formulovaných již v 2. polovině 19. století moravským mnichem a přírodovědcem Gregorem Johannem Mendelem.⁴

Dále docházelo k biologizaci sociálních problémů. Dědičnosti tak byly na vrub přičítány jevy sahající od prostituce přes chudobu po bezdomovectví nebo krádeže. Zvýšený výskyt patologií a nedostatků – a opačně vyšší inteligence, zdraví a lepších schopností – byl nadto identifikován s jistými konkrétními rasovými skupinami.

Přičemž míra lidskosti jednotlivých stupňů se stala předmětem diskuze. A konečně ani nebylo jasné, kdo a na základě čeho by měl určit, které charakteristiky jsou kýžené a které naopak nežádoucí. To vše předurčilo budoucí tragické děje.

Přes všechny – už tehdy artikulované – vážné pochybnosti si však eugenická nauka postupně vydobyla autoritu a legitimitu v odborných, intelektuálních, kulturních, mediálních a politických kruzích i podporu široké veřejnosti.

Převládlo přesvědčení, že stejně, jako by regulacím měly podléhat vztahy mezi ekonomickými subjekty, aby za jejich přehmaty neplatila veřejnost jako celek, měla by se podobná pravidla vztahovat i na vztahy mezilidské, například tím, že bude potlačena schopnost „defektních“ občanů se rozmnožovat.

Frázi „přežití nejschopnějších“ („survival of the fittest“) poprvé užil britský sociolog, filozof a politický teoretik Herbert Spencer – pokládáný za zakladatele tzv. sociálního darwinismu – ve svém díle *Principy biologie (Principles of Biology)* roku 1864.⁵

Koncept degenerace – tak klíčový pro úspěšné ukotvení eugenického hnutí – pak proslavil (paradoxně) německo-židovský sionistický lídr, sociální kritik a lékař Max Simon Nordau v knize *Degenerace (Entartung)* z roku 1892. V ní vylíčil škodlivost „zdegenerovaného umění“, rapidní urbanizace a jejích negativních biologických důsledků.

---

⁴ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 40. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁵ *Eugenics and Physical Anthropology*. [online]. © 2007 American Anthropological Association [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: http://www.understandingrace.org/history/science/eugenics_physical.html

2 RANÝ VÝVOJ

Mezi příznivce „vědy dobře narozených“ se zařadili přední vyučující na nejprestižnějších světových univerzitách (Harvard, Yale, Princeton, Stanford, Londýn, Berlín, Mnichov apod.), editoři deníku *The New York Times*, ekonom John Maynard Keynes, vynálezci Alexander Graham Bell a Nicola Tesla, průmyslník Henry Ford.

Dále filantropové John Davison Rockefeller a Andrew Carnegie senior, feministka Margaret Sangerová, spisovatelé George Bernard Shaw a Herbert George Wells, první ředitel UNESCO Julian Sorell Huxley.

Ale i američtí prezidenti Theodore Roosevelt, Thomas Woodrow Wilson, John Calvin Coolidge a Herbert Clark Hoover, britští premiéři Arthur Neville Chamberlain a Winston Churchill či německý „Vůdce“ („Führer“) Adolf Hitler.

Mimořádné popularity dosáhla tato věda kupříkladu v USA (v nich byl zákon o eugenických sterilizacích přijat jako první na světě, na vrcholu její popularity ve 30. letech 20. století mělo podobnou legislativu celkem 33 amerických států), Kanadě (státech Alberta, Ontario a Nová Kolumbie), Skandinávii, Německu, Francii, Austrálii, Brazílii nebo Japonsku.

O vzrůstající relevanci eugeniky vypovídá, že se v roce 1923 konala *První mezinárodní eugenická konference (The First International Eugenics Conference)*, která byla pořádaná Londýnskou univerzitou. (Další proběhla roku 1928, třetí a poslední se pak konal v roce 1932, oba dva v New Yorku.

Příčemž není bez zajímavosti, že předsedou navazující *Mezinárodní federace eugenických organizací (International Federation of Eugenics Organizations)* byl roku 1932 zvolen pozdější prominentní nacističtí Ernst Rüdin.)⁶

Hlavním bodem jejího programu bylo hledání odpovědi na otázku, jak zabránit „nedostatečné“ populaci v plození potomků a jak tento proces naopak podpořit u ostatních. Velký obdiv zde vzbudily především Spojené státy coby světová velmoc v oblasti sterilizace. Američané zaujali též důmyslným systémem segregace obyvatel.

---

⁶ BASHFORD, A a AUSTIN, P. *The Oxford Handbook of the History of Eugenics*. Oxford University Press, s. 156. ISBN 978-0-19-970653-2.

V období poznamenaném důsledky krachu na newyorské burze (1929) a následné velké hospodářské krize (eugeniky sváděné na „rasovou degeneraci“) se k nim v jejich tažení za „zlepšení lidského genofondu“ – nebo alespoň šetření veřejných rozpočtů – připojila řada států světa, například Dánsko (1929), Norsko (1934), Švédsko a Finsko (1935), Estonsko (1936), Island (1938) nebo Švýcarsko, Rakousko, Francie, Jugoslávie, Maďarsko či Turecko.⁷

Dlužno dodat, že i v tehdejší Československu nalézala eugenická věda nezanedbatelné množství spojenců (šlo například o Bohumila Seklu, Břetislava Foustku, Jaroslava Kříženeckého, Ladislava Haškovce nebo Vladimíra Růžičku), byť ti zpravidla smýšleli o poznání liberálněji, než jejich přeshraniční kolegové.

A tak ačkoliv se například vyslovovali pro povinná předmanželská zdravotní vyšetření či eugenické sterilizace, většinou (logicky) nebyli otevřeně antisemitští a projevovali větší úctu k autonomii jedince.

Dalo by se dokonce říci, že mezi českými a německými eugeniky panovala (alespoň před válkou) značná animozita. Avšak eugeniky prosazovaná zákonná opatření se po dobu trvání existence meziválečného suverénního československého státu nikdy nestala součástí jeho právního řádu.⁸

Specifický je případ Velké Británie. Vzniklo zde – Galtonem založené a posléze Darwinovým synem Leonardem Darwinem vedené – eugenické výzkumné centrum, *Eugenics Education Society (Eugenická vzdělávací společnost, 1907)*. Ovšem z hlediska legislativy bylo – díky protestům římskokatolické církve i vzrůstající averzi vůči nacismu – ze všech nabízených „receptů“ nakonec přistoupeno „jen“ k nucené ústavní izolaci postižených (1913).

Jasným oponentem eugeniky se pak – nejpozději s nástupem Josifa Vissarionoviče Stalina – stal Sovětský svaz. Roku 1939 uspořádalo Moskevské muzeum antropologie výstavu „Rasa a rasová teorie“ napadající nacistický ideál nordické nadřazenosti jako

---

⁷ LIDICKÁ, P. *Vývoj eugeniky v českých zemích (1900 – 1950) ve vztahu k teoriím evoluce*. Západočeská univerzita v Plzni, 2012, s. 49. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/3481>

⁸ Tamtéž, s. 70.

součástí „pokusu německé vládnoucí třídy ospravedlnit ovládnutí podrobených tříd jako 'přirozené'“.⁹

---

⁹ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 45. ISBN 978-80-200-1763-5.

3 POZDNÍ VÝVOJ

Od doby 2. světové války došlo na Západě – v důsledku nových objevů na poli genetiky (které ukázaly, že je celá problematika o poznání komplexnější, než se mohlo zdát na počátku 20. století), ale i kulturních změn – k přehodnocení legitimacy eugenické nauky ve sféře společenské, profesní i akademické.

(Přesto byly některé její principy – jmenovitě segregace či nedobrovolné sterilizace – mnohými státy uplatňovány až do 70. až 90. let 20. století. Exemplárním příkladem prvního byl mezi lety 1948 až 1994 apartheid v Jihoafrické republice.

Primát v nedobrovolných sterilizacích – po nacistickém Německu – pak drží 9,5 milionové Švédsko, které od schválení sterilizační legislativy roku 1935 do jejího zrušení v roce 1975 stačilo sterilizovat 63 tisíc lidí.¹⁰⁾

Světovou medicínskou asociací (World Medical Association, WMA) vydaná Ženevská deklarace (The Declaration of Geneva), nebo také Lékařská přísaha (Physician's Oath) z roku 1948 reagovala na nacistické válečné hrůzy a na první místo kladla humanitní cíle medicíny. Jejím účelem bylo nahrazení Hippokratovy přísahy transformováním jejich morálních východisek do podoby lépe reflektující moderní svět:

„V okamžiku, kdy nastupuji profesionální lékařskou dráhu, zavazuji se slavnostně, že svůj život zasvěťím službě lidstvu ... Zdraví mých pacientů bude mým nejpřednějším zájmem ... Nedopustím, aby se náboženské, nacionalistické, rasistické, stranické nebo třídní předsudky vetřely mezi mé povinnosti a pacienty.

Budu s největší pozorností ochraňovat lidský život, a to od okamžiku jeho vzniku. Ani nátlak a vyhrožování mne nedonutí k tomu, abych své lékařské znalosti obrátil proti některému člověku.“¹¹

---

¹⁰ Sweden to reflect on eugenics past. [online]. The Local, 21. 10. 2005 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20051221/2727>

¹¹ ROMANCOVÁ, I. *Doktoři slíbili: Zdraví pacientů bude na prvním místě.* [online]. 7. 1. 2011 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.evropsky-rozhled.eu/doktori-slibili-zdravi-pacientu-bude-na-prvnim-miste/>. ISSN 1804-8773.

(Její pozdější revize jako faktory, jež nesmí ovlivnit přístup lékaře k pacientovi, přidaly ještě „věk, hendikep, pohlaví a sexuální orientaci“, naopak odebrána byla fráze o ochraně života od početí, nejspíš kvůli problematice umělých ukončení těhotenství.)

O tři měsíce později *Organizace spojených národů (United Nations, OSN)* ve snaze zabránit opakování válečných zvěrstev přijala (právně nezávaznou) *Všeobecnou deklaraci lidských práv*. Ta stvrdila, že „všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv“ a „každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování“.¹²

Mezi speciálně vyjmenovanými charakteristikami, na jejichž základě není možno tato práva upírat, pak figurovala i rasa, barva, pohlaví a náboženství. (Z této deklarace vychází i Radou Evropy schválená *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* vstoupivší v platnost roku 1992.¹³)

Ve stejném roce byla Valným shromážděním OSN přijata *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide)*, nabyvší platnost v roce 1951 a právně závazná pro všechny ratifikující státy. Ta definovala genocidu coby zločin podle mezinárodního práva. Za genocidu jsou podle ní považovány jakékoli činy spáchané „v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, ethnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou“.

Krom usmrcení nebo těžkých tělesných ublížení členům takových skupin jako genocidní postupy otevřeně uvádí také: „úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí, násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné“.¹⁴

Roku 2000 přijatá *Charta základních práv Evropské unie* (právně závazná od doby ratifikace Lisabonské smlouvy roku 2007) se v sekci *Právo na integritu osobnosti* vyjadřuje ještě otevřeněji: „V lékařství a biologii musí být dále respektován: svobodný a

---

¹² *Všeobecná deklarace lidských práv*. Paříž: OSN, 1948. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

¹³ *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. EU, 1991. Dostupné z: <http://www.novatrixprint.cz/umluva-o-ochrane-lidskych-prav-a-svobod.html>

¹⁴ *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia*. OSN, 1948. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf>

*vědomý souhlas dotčené osoby dle podmínek stanovených zákonem, zákaz eugenických praktik, zejména těch, které mají za cíl výběr osob“.*¹⁵

Úmluva OSN o právech osob s postižením (Convention on the Rights of Persons with Disabilities), přijatá roku 2006, explicitně zakazuje nedobrovolné sterilizace hendikepovaných lidí a naopak garantuje jejich právo na adopci.¹⁶

V odborných kruzích také výrazně pokleslo užívání pojmu rasa. Tento ústup byl patrný přibližně od 40. let 20. století. Poté následovalo označení rasových teorií jako sociálních konstruktů. Přičemž velkou oporu tyto tendence nalézaly ve své opozici vůči – slovy historika Ivo T. Budila – „nacistickému rasovému totalitarismu“.¹⁷

Právě ve 40. letech 20. století začínaly dominovat sociálně deterministické přístupy, jež – především v severní Americe – inspiroval německo -americký antropolog židovského původu Franz Boas. Ty za hlavní faktory při utváření lidské osobnosti pokládaly vlivy kulturní a sociální.

Pravděpodobně nejnámější kritik konceptu rasy a hierarchizace lidské populace, britsko-americký antropolog Ashley Montagu, zaujal jednoznačně protirasistický postoj v publikaci *Nejnebezpečnější mýtus člověka: Iluze rasy (Man's Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race)* z roku 1942. V ní poukázal na nedostatečné a nekonzistentní vymezení kategorie rasy a navrhl její nahrazení pojmem „etnická skupina“ („ethnic group“).¹⁸

A rozchod s konvenční podobou eugeniky začátku minulého století byl natolik důsledný, že došlo de facto k nastolení nového intelektuálně-kulturního paradigmatu, kdy „*se odmítání existence rasy stalo především v anglosaském světě takřka normou politické korektnosti.*“¹⁹ Mezi další přední sociální relativisty patří například Margaret Meadová, Richard Lewontin nebo Stephen Jay Gould.

---

¹⁵ Charta základních práv Evropské unie. EU, 2000. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf

¹⁶ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. OSN, 2006. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf

¹⁷ BUDIL, I. *Úsvit rasismu*. Praha: TRITON, 2013, s. 26. ISBN 978-80-7387-630-2.

¹⁸ Tamtéž, s. 27.

¹⁹ Tamtéž, s. 29.

Do méně početného tábora biologických deterministů spadá kupříkladu Arthur Robert Jensen, Hans Eysenck, John Philippe Rushton či Richard Lynn. Jednou z jeho nejvýznamnějších novodobých manifestací je pak kniha profesora a prezidenta *Americké asociace fyzických antropologů (American Association of Physical Anthropologists)* Carletona Stevense Coona *Původ ras (The Origins of Races)*, vydaná roku 1962.

V ní rozlišil pět základních ras (kavkazoidní, mongoloidní, kongoidní, kapoidní a australoidní). Podle Coona proběhla hominizace těchto ras v odlišných obdobích a úrovně *Homo sapiens* dosáhli jako první rasy kavkazoidní a mongoloidní.²⁰

Mezi nejvýraznější „jablka sváru“ mezi zastánci kulturně-sociálního a hereditárního přístupu patří například otázka rozdílů v inteligenci či kriminalitě mezi jednotlivými etniky.

Z eugenických a rasových motivů jsou svými kritiky obviňovány populační programy rozvojové pomoci Západních vlád a OSN (rozšiřující dostupnost kontracepčních prostředků a interrupcí) směřujících do zemí třetího světa.

---

²⁰ BUDIL, I. *Úsvit rasismu*. Praha: TRITON, 2013, s. 29. ISBN 978-80-7387-630-2.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 RANÝ VÝVOJ

4.1 Nový svět eugeniky

„Snažím se v této knize dokázat, že lidské přirozené schopnosti jsou odvozeny dědičností za přesně stejných omezení jako forma a fyzikální vlastnosti celého organického světa. Proto tedy, je-li snadné... získat pečlivým výběrem stálý chov psů a koní speciálně nadaných pro běh nebo pro cokoliv jiného, tak by bylo zcela jistě možné produkovat vysoce nadané lidské rody uzavíráním uvážlivých manželství během několika po sobě jdoucích generací.“

Tak pravil roku 1869 britský vědec Francis Galton v předmluvě ke své knize *Dědičná genialita: zjišťování jejích zákonitostí a důsledků (Hereditary genius: an inquiry into its laws and consequences)* a odstartoval tím nový vědní obor – ten v roce 1883 obdaroval i vlastním jménem, „eugenika“ –, stejně tak jako novou (a krutou) dějinnou epochu.

Stejně ušlechtilými úmysly byl jistě veden i když prohlásil, že dospěl k přesvědčení, že *„Co příroda koná slepě, pomalu a bezohledně, může člověk konat šťastně, rychle a laskavě. Protože je to v jeho silách, stává se jeho povinností ubírat se tímto směrem.“* Pročež měla být eugenika do národního svědomí *„zavedena jako nové ná boženství“*.²¹

Těžko mohl tento učenec v dané době domyslet, že to, co začalo několika nevinnými slovy na papíře se o několik desetiletí později – nikoli ideově, nýbrž „způsobem provedení“ – zvrhne ve zničující všeprostupující kult vedoucí k milionům obětí a nespočtu lidských utrpení.

Už v této době však byli lidé, kteří si velmi dobře uvědomovali možná negativa nově vzniklé eugenické vědy. Mezi jedny z nejhlasitějších kritiků začátku 20. století patřil britský spisovatel a křesťanský apologeta Gilbert Keith Chesterton, který v roce 1916 problémy eugenického hnutí ve své knize *Eugenika a jiná zla (Eugenics and Other*

---

²¹ *Eugenics: its Definition, Scope, and Aims*. The American Journal of sociology, 1904. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://galton.org/essays/1900-1911/galton-1904-am-journ-soc-eugenics-scope-aims.htm>

Evils) shrnul do jediné věty: „*Eugenika předpokládá, že všichni lidé jsou natolik hloupi, že nemohou spravovat své vlastní záležitosti, a současně natolik chytrí, že mohou spravovat záležitosti jiných.*“²²

Jinými slovy hrozící nebezpečí pojmenoval sekulární zastánce eugeniky, ale odpůrce jejího vymáhání státem, britský genetik William Bateson, který roku 1912 deklaroval: „*Tyranské a rozmarné vměšování polovzdělané většiny není tím, co může bezpečně utvářet či očišťovat populaci*“.²³ Tyto ojedinělé kritiky však byly hlasy volajících na poušti předem odsouzenými k nezdaru. Kola „ducha doby“ („Zeitgeist“), kterým byl „zlatý věk“ eugeniky, se dala do pohybu.

Na prahu nového milénia se ideální živnou půdou pro eugenickou nauku ukázaly být Spojené státy americké, které se právě potýkaly s důsledky masivní industrializace, nárůstu populace, imigrace z jihu a východu Evropy a Asie a krachu projektu emancipace bývalých otroků.

V roce 1912 tak vyšel knižně výzkum „degenerátů“ *Rodina Kallikaků: Studie dědičnosti slabomyslnosti (The Kallikak Family: A Study in the Heredity of Feeble-Mindedness)*, kterou už několik let po jejím vydání kvůli početným chybám zapudil i sám její autor, psycholog Henry Herbert Goddard, autor odborné diagnózy „blbec“ („moron“).

V ní sebejistě tvrdil, že „*slabomyslnost*“ je „*nepochybně... dědičná*“, obdobně „*jako charakter*“. Dokud ji a „*povahu její dědičnosti*“ neprozkoumáme, „*nebudeme schopni zvládnout tuto situaci*“. Přičemž ta opravňuje akceptaci sterilizace jako „*pomoc v nouzi*“, prostředek k vyřešení problému, „*neboť situace se stává nesnesitelnou*“²⁴ (apokalyptickými scénáři ve svých dílech eugenici rozhodně nešetřili).

Henry Goddard také na Ellis Islandu – „vstupní bráně“ pro imigranty do Spojených států – roku 1913 nastavil testování inteligence imigrantů. Z výsledků testů –

---

²² *Quotes About Eugenics*. [online]. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.goodreads.com/quotes/tag/eugenics>

²³ KEVLES, D. *In the Name of Eugenics: Genetics and the Uses of Human Heredity*. Harvard University Press, 1985. ISBN 0-674-44557-0.

²⁴ KRIEGERBECKOVÁ, J. In LIDICKÁ, P. *Vývoj eugeniky v českých zemích (1900 – 1950) ve vztahu k teoriím evoluce*. Západočeská univerzita v Plzni, 2012, s. 62. Dostupné z:

<https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/3481>

uveřejněných o 3 roky později – vyplynulo, že 80 procent studovaných židovských, maďarských, italských a ruských přistěhovalců trpělo „slabomyslností“.²⁵

Avšak dobou, kdy si eugenika počala pomalu ale jistě plíživě klestit cestu do školních učebnic i veřejných publikací a eugenickým snahám se začalo ve větší míře dostávat sluchu společnosti i veřejných činitelů, byla druhá dekáda 20. století.

Tak na sklonku 10. a počátku 20. let 20. století došlo k několika aktualizacím amerického imigračního zákona motivovaným – mimo xenofobních protipřistěhovaleckých nálad – i vzrůstající se veřejnou, politickou i odbornou podporou eugenických opatření, nadnášené též studiemi, jakou byla ta Goddardova.

Právě přistěhovalecká legislativa Spojených států amerických tak může posloužit jako výmluvná ilustrace toho, kdo všechno podle západních eugeniků konstituoval „méněcenné“ skupiny obyvatel.

Mezi ty spadaly natolik nesourodé kolektivy jako homosexuálové, „idioti“, „slabomyslní“, „kriminálníci“, „epileptici“, „nepřičetné“ osoby, alkoholici, „profesionální žebráci“, všechny fyzicky či psychicky „defektní“ osoby, polygamisté, anarchisté, všichni „analfabetové“ nad 16 let, podstatná část Asiatů, Jihoevropanů, Východoevropanů, Židů (kteří byli hlavním terčem zákona), Afričanů a všichni Arabové a Indové.

Favorizováni byli naopak emigranti „nordického“ (chtělo by se říci „árijského“) typu ze západu a severu Evropy, protože – jak prohlásil eugenik Charles Woodruff – „Severoevropané a Západoevropané jsou našimi nejlepšími občany.“²⁶

Americký prezident John Calvin Coolidge, advokát jedné z restriktivních aktualizací amerického přistěhovaleckého zákona, při jejím slavnostním podepisování prohlásil: „Amerika musí zůstat Americkou“. „Rasová kritéria“ jsou „příliš závažná“ na to, aby mohla být na základě „sentimentálních důvodů“ upozaděna.

---

²⁵ ORDOVER, N. *American Eugenics: Race, Queer Anatomy, and the Science of Nationalism*. University of Minnesota Press, 2003, s. 11. ISBN 0-816-63558-7.

²⁶ KÜHL, S. *Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism*. Oxford University Press, 2002. ISBN 0-195-34878-8.

Biologické zákony údajně říkají, že někteří odlišní lidé se „nesmísí“ a mimo to se „*Nordici úspěšně rozmnožují*“, dochází-li však k reprodukci s jinými rasami, důsledky ukazují „*zhoršení na obou stranách*“.

Pročež „*kvalita mysli a těla*“ napovídá, že „*dodržování etického zákona je pro národ stejně důležité*“, jako dodržování „*zákona imigračního*“.²⁷ Také tento zákon přispěl k tomu, že značná část pozdějších emigrantů před nacistickou perzekucí nemohla najít bezpečné přístřeší.

4.2 Heil Eugenik!

Podobnost americkým zákonem vyloučených (ani doprovodného komentáře) s pozdějšími evropskými politicky pronásledovanými (a naopak preferovanými) skupinami přitom není čistě náhodná.

Respekt a obdiv si totiž za svůj „pokrokový“ přístup k imigraci – spočívající dle eugeniků v přijímání pouze „nejzdatnějších“ jedinců a naopak zabraňování příchodu těch „podřadných“ – vysloužili Američané i v odborných kruzích na starém kontinentu.²⁸

A jak vyplývá z pochvaly samotného budoucího vládce Německa (a následně i podstatné části evropského kontinentu) Adolfa Hitlera – tou dobou ještě v roli vysmívaného „enfant terrible“ lokální bavorské politiky – v *Mein Kampf* vydaném roku 1924, s americkou imigrační legislativou byl ztotožněn i on:

„*Je zde dnes jeden stát, v němž jsou patrné alespoň některé slabé počátky směřující k lepší koncepci (imigrace). Samozřejmě jím není naše příkladná Německá republika, ale Spojené státy.*“²⁹

---

²⁷ 31 GREAT CALVIN COOLIDGE QUOTES. [online]. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://nlcatp.org/31-great-calvin-coolidge-quotes/>

²⁸ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 110. ISBN 978-80-200-1763-5.

²⁹ BLACK, E. *Remarks Relating to my Spontaneous and Unrehearsed Testimony Before the House Judiciary Committee's Subcommittee on the Constitution on the Historical Question of Eugenics and Racism*. [online]. U.S. House Judiciary Committee, 12. 5. 2011 [cit. 20e.gov/_files/hearings/pdf/Black12062011.pdf]

Jak k tomu poznamenal investigativní žurnalista Edwin Black, Hitlerova nenávisť vůči jiným rasám vyvěrala z něj samého, avšak její intelektuální podloží, které roku 1924 převzal, „bylo vytvořeno v Americe“.³⁰

Pravdou ale je, že pokud někde v Evropě – ještě před nástupem hitlerismu – zapustilo eugenické myšlení kořeny, bylo to Německo. Jak podotkl historik Robert Neel Proctor: „*Dá se říci, že v roce 1932 byla rasová hygiena obecně přijímanou součástí života lékařské obce.*“³¹

A to nikoli přes svou intelektuální a technologickou vyspělost – vždyť Německo a Rakousko byly do roku 1933 oceněny více než třetinou všech Nobelových cen, tedy skoro takovým počtem, jako Velká Británie, Francie a Spojené státy dohromady³² –, ale právě kvůli ní.

Významným způsobem k formování „árijského“ ideálu přispěla – ve své době mezinárodně ceněná – německá meziválečná učebnice genetiky a (během třetí říše) předního „rasového teoretika“ Fritze Lenze, genetiky Erwina Bauera a antropologa Eugena Fischera s vypovídajícím názvem *Nástin lidské genetiky a rasové hygieny (Grundriss der menschlichen Erblchkeitslehre und Rassenhygiene, 1921)*, která významně ovlivnila názory německých odborníků z lékařských a biologických oborů a dodala vědeckou legitimitu významné části nacistické ideologie.³³

Eugenický smrtící koktejl pak kromě „převzdělanosti“ dotvořila 1. světová válka (která například podle profesora Richarda Weikarta byla sama zapříčiněna eugenickými motivy Němců),³⁴ úbytek obyvatelstva, poválečná bída, vzrůstající nacionalismus, xenofobie, politická polarizace, obavy z posilování komunistického hnutí a nespokojenost se stávající podobou německého zdravotního systému.

---

³⁰ BLACK, E. *Remarks Relating to my Spontaneous and Unrehearsed Testimony Before the House Judiciary Committee's Subcommittee on the Constitution on the Historical Question of Eugenics and Racism*. [online]. U.S. House Judiciary Committee, 12. 5. 2011 [cit. 20e.gov/_files/hearings/pdf/Black12062011.pdf]

³¹ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 47. ISBN 978-80-200-1763-5.

³² Tamtéž, s. 321.

³³ Tamtéž, s. 59.

³⁴ WEIKART, R. *Hitler's Ethic: The Nazi Pursuit of Evolutionary Progress*. New York: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 0-230-61807-3.

Ale i prostý profesní oportunistus. Ve velkých městech tvořili Židé až padesát procent doktorů, a přestože v celostátním měřítku představovali židovští lékaři maximálně 13 procent, i toto číslo bylo vysoce disproporční vůči jejich zastoupení v populaci.³⁵

Při kombinaci všech těchto faktorů proto není divu, že tamní aktivistický lékařský stav – který transformaci k národnímu socialismu nepovažoval za nic menšího, nežli „nový věk rasově-biologického převratu“ („rasenbiologischer Umwälzung“) – tvořil opěrnou kostru NSDAP dávno před jejím vstupem do vlády.

Postupem času vstoupilo do NSDAP až 45 procent lékařů, do SS více než 7 procent – oproti méně než půl procentu obecné populace –, lékařský personál tvořil v nacistické organizaci nejpočetnější profesní formaci.³⁶

Mocenský vzestup nacismu pak lze interpretovat jako stvrzení eugenické nauky coby oficiální státní ideologicko-politické doktríny. Například ministr propagandy Paul Joseph Goebbels po všech členech německých organizací požadoval vzdělání v „eugenickém způsobu myšlení“.

---

³⁵ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 58. ISBN 978-80-7381-452-6.

³⁶ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 57. ISBN 978-80-200-1763-5.

5 STERILIZACE

5.1 Vzestup genokracie

„Člověk velmi důkladně uvažuje o rodokmenu koní, dobytka a psů, než je spáruje, ale jde-li o manželství, pak je málokdy nebo není nikdy tak uvážlivý ... A přece by rozumným výběrem mohl prospět nejen tělesné konstituci a vzhledu svých potomků, ale i duševním a morálním kvalitám.

Lidé obou pohlaví by se měli odříct manželství, jsou-li duševně či tělesně méněcenní, ale taková přání jsou pouhými utopiemi a nikdy se ani částečně neuskuteční, dokud nebudou důkladně poznány zákony dědičnosti. Každý, kdo pomáhá dospět k tomuto cíli, koná dobrou službu.“³⁷

Charles Darwin, O původu člověka

Jak tvrdí Otto Wagener, kancléřův spolupracovník a vedoucí ekonomické sekce NSDAP, Hitler prohlásil, že nyní, když „znají“ zákonitosti dědičnosti, „je do značné míry možné zabránit příchodu nezdravých a vážně nemocných bytostí na svět.“

Toho prý úspěšně docilují zámořské zákony na prevenci takovýchto „nechtěných“ počtů lidmi, jejichž potomstvo by „se vši pravděpodobností“ pro „rasové plemeno“ nemělo žádnou či mělo „negativní“ hodnotu.³⁸ A nešlo zdaleka jen o Hitlera.

Argumenty zastánců sterilizací nalézaly početné advokáty i ve zdravotním stavu, který na tomto poli dlouhodobě vyvíjel aktivitu.

Jak v magazínu *Archiv für Rassen- und Gesellschaft* již v roce 1910 reportoval Geza von Hoffman – prominentní rakousko-maďarský eugenik pobývajcí v Kalifornii a „z první ruky“ zprostředkovávající tamní vývoj německojazyčnému prostředí –, *Americká genetická asociace (American Genetic Association)* – založená roku 1903 a vedená zaníceným newyorským eugenikem Harrym Hamiltonem Lauglinem (důležitou

---

³⁷ DARWIN, CH. *O původu člověka*. Praha: Academia, 1970, s. 173.

³⁸ KÜHL, S. *Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism*. Oxford University Press, 2002, s. 37. ISBN 0-195-34878-8.

postavou celého hnutí) – podala oficiální návrh, aby „*nejnižších 10 procent americké populace bylo sterilizováno*“.³⁹

Lékař Gustav Emil Boeters, jeden z nejvytrvalejších podporovatelů nucného zneplodňování, roku 1924 obhajoval sterilizaci „duševně méněcenných“ s tím, že to, oč se „rasoví hygienici“ (pojem „rasová hygiena“ byl německým synonymem zahraničního pojmu „eugenika“) snaží „*není nikterak nové či neslýchané*“. Vždyť „*v kulturním národě prvořadého významu*“, USA, „*bylo to, o co usilujeme, zavedeno a vyzkoušeno již dávno*“.⁴⁰

O rok později projevil profesor antropologie a předseda vídeňského *Spolku pro péči o rasu (Gesellschaft für Rasssenpflege)* Otto Carl Reche obavy z časového náskoku severní Ameriky: „*Péče o rasu se musí stát základem domácí politiky a alespoň součástí politiky zahraniční.*“⁴¹ Jejich přání (žel bohu) nezůstala nevyslyšena.

Vítr do plachet přinesl – toho času povadajícím – eugenickému hnutí zpoza Atlantiku rozsudek v případě *Bucková v. Bell* Nejvyššího soudu Spojených států z roku 1927. V té době už zákon umožňující znemožnění reprodukci „defektních“ lidí (obvykle pacienty specializovaných institucí) přijalo – v té či oné podobě – celkem 29 severoamerických zákonodárných těles.

(Do roku 1936 se jejich počet zvýšil na 31. Tyto zákonné provize, přes jejich oficiální „barvoslepost“, byly v praxi často disproporčně uplatňovány vůči „nechtěným“ etnikům a ženám.)

V případě *Buckové* šlo o nedobrovolné zneplodnění sedmnáctileté dívky Carrie Buckové, dle diagnózy „blbce“ („moron“) z Virginie (za celou dobu druhého největšího amerického „sterilizátora“). Bucková byla přidělena do kolonie pro „epileptiky a slabomyslné“ v Lynchburgu, kde pobývala se svou matkou a malou dcerou.

Dobrozdání k její sterilizaci dal Harry Laughlin, ředitel nevládní eugenické nevládní organizace (založené v newyorském Cold Spring Harboru roku 1910 a zrušené roku

---

³⁹ KÜHL, S. *Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism*. Oxford University Press, 2002, s. 18. ISBN 0-195-34878-8.

⁴⁰ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 60. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁴¹ Tamtéž, s. 60.

1939 z důvodu jejích neuspokojivých výsledků, tlaku veřejnosti, obviněním z vytváření politické propagandy a podpory nacistických rasových teorií)⁴² *Eugenická matrika* (*Eugenics Record Office, ERO*) spadající pod *Carnegieho vědecký institut* (*Carnegy Institut for Science*).

Ten ji poté, co se s ní ani osobně nesetkal – a ačkoli ani nedisponoval lékařským vzděláním – , označil za „pravděpodobně potenciálního rodiče sociálně neadekvátního potomstva“ a členy její rodiny za příslušníky „zahálčivé, ignorantské, bezcenné třídy antisociálních bělochů z Jihu“.⁴³

Přičemž v neprospěch Buckové svědčili i další odborníci z *ERO*. Nejvyšší soud USA inkriminovaný zákon potvrdil, když shledal, že nucené sterilizace prováděné za účelem „ochrany a zdraví státu“ nejsou v rozporu s morálkou ani Ústavou.

Doslova konstatoval: „*Už jsme nejednou byli svědky toho, že obecné blaho si vyžadovalo životy našich nejlepších občanů. Bylo by s podivem, kdyby nebylo výzvou i těm, kdo už i tak oslabují sílu státu, aby nepřinesli takové nesrovnatelně menší oběti.*

Je lepší pro celý svět, jestliže místo čekání na potrestání jejich potomků pro zločin, či čekání, až kvůli své imbecilitě pojdou hladem, může společnost těm, kdo jsou zjevně nezpůsobilí, zabránit v pokračování jejich rodu.“ Svůj patetický proslov pak zakončil neskrývaně pohrdavým konstatováním: „Tři generace imbecilů už stačily.“⁴⁴

Z dnešního pohledu je jasné, že důvodem k provedení zákroku nebyl její mentální stav, nýbrž skutečnost, že byla nevzdělaná a chudá.⁴⁵ Jako třesnička na dortu pak může působit zjištění, že dceru inkriminované Carrie Buckové Vivian – jež byla po vzoru své matky pro projevy „imbecility“ ve svých sedmi měsících (po zběžné zdravotní prohlídce) nuceně sterilizována – později učitelé hodnotili jako „velmi bystrou“.

---

⁴² KRIEGERBECKOVÁ, J. In LIDICKÁ, P. *Vývoj eugeniky v českých zemích (1900 – 1950) ve vztahu k teoriím evoluce*. Západočeská univerzita v Plzni, 2012. Dostupné z:

<https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/3481>

⁴³ JAMES, M. *The Conspiracy of the Good: Civil Rights and the Struggle for Community in Two American Cities, 1875-2000*. New York: Peter Lang, Publishing, Inc., 2005, s. 116. ISBN 0-820-45779-5.

⁴⁴ DOLEJŠÍ, Z a RELICHOVÁ, J. *Eugenika aneb Lze zlepšit dědičný potenciál lidské populace?* Masarykova univerzita, s. 16. Dostupné z: http://www.primat.cz/moje-materialy/detail/3189?seoId=muni-sci&_fid=dkfe#notify

⁴⁵ JAMES, M. *The Conspiracy of the Good: Civil Rights and the Struggle for Community in Two American Cities, 1875-2000*. New York: Peter Lang, Publishing, Inc., 2005, s. 116. ISBN 0-820-45779-5.

Stejně jako fakt, že se na toto rozhodnutí před poválečným Norimberským tribunálem explicitně – a nutno říci, že (v tomto bodu) oprávněně – odvolávali souzení nacističtí doktoři.

Většina médií tomuto úspěšnému útoku na občanská práva nevěnovala přílišnou pozornost.⁴⁶ Tento judikát Nejvyššího soudu také nikdy nebyl oficiálně zrušen a několik amerických států dodnes disponuje obdobnou legislativou, byť ji nevyužívá.

5.2 Sluníčková genocida

Roku 1929 vyšla zpráva přinášející nevyvratitelné „úspěchy“ a „výhody“ (pochopitelně, že i pro lidi zákrokem postižené) právní úpravy nucených sterilizací v Kalifornii. Právě Kalifornie – stát zajišťující před druhou světovou válkou plnou polovinu a po ní třetinu sterilizovaných (dohromady 20 tisíc z 60 tisíc) z celých USA, vždy však početně na jejich špici⁴⁷ – byla přitom „výstavní skříň“ eugeniky.

Zprávu příznačně nazvanou *Sterilizace pro zlepšení lidí: Souhrn výsledků 6000 operací v Kalifornii, 1909 -1929 (Sterilization for Human Betterment: A Summary of Results of 6,000 Operations in California, 1909-1929)* vypracoval tamní biolog Paul Bowman Popenoe z – v USA pravděpodobně druhé nejvlivnější eugenické organizace – *Human Betterment Foundation (Nadace pro zlepšení lidí, HBF)* se sídlem v kalifornské Pasadeně.

(Tato nechvalně proslulá organizace založená roku 1928, zlikvidovaná v roce 1943, – provádějící z vlastního popudu řadu utajovaných násilných sterilizací institucionalizovaných pacientů – a dlouhodobě přesvědčená o relevanci konceptu nadřazenosti „bílé rasy“ a „rasové očisty“⁴⁸ s Němci udržovala oficiální a úzké kontakty až do doby vstupu USA do války v roce 1942.⁴⁹)

---

⁴⁶ KEVLES, D. *In the Name of Eugenics: Genetics and the Uses of Human Heredity*. Harvard University Press, 1985, s. 114. ISBN 0-674-44557-0.

⁴⁷ KAELBER, L. *Eugenics: Compulsory Sterilization in 50 American States: California* [online]. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.uvm.edu/~lkaelber/eugenics/CA/CA.html>

⁴⁸ CIBUZAR, P. *Historické a intelektuální kořeny eugeniky a rasové hygieny*. Západočeská univerzita v Plzni, 2010, s. 42. Dostupné z: <https://portal.zcu.cz/portal/prohlizeni.html>

⁴⁹ JAMES, M. *The Conspiracy of the Good: Civil Rights and the Struggle for Community in Two American Cities, 1875-2000*. New York: Peter Lang, Publishing, Inc., 2005, s. 126. ISBN 0-820-45779-5.

A v roce 1931 Fritz Lenz v *Menschliche Auslese* referoval o přesvědčení Harryho Laughlina, který teoretizoval, že důkladný eugenický „zárok“ by si v USA v první vlně vyžádal zneplodnění sta tisíc osob.

Protože však s jídlom roste chuť, postupně by mělo dojít k navyšování počtů, takže roku 1980 by se sterilizace měly ročně dotknout už okolo čtyř set tisíc občanů. Laughlin od stolu kalkuloval, že „řádně zorganizovaný“ státní program by měl do roku 1980 o schopnost reprodukce připravit zhruba patnáct milionů lidí „podřadné“ genetické hodnoty.⁵⁰

Pro eugenického extrémistu Lenze však i tyto odhady byly příliš nízké a požadoval sterilizaci ještě mnohem vyššího množství lidí. Coby nacistický ideolog by se spokojil jedině se zneplodněním všech lidí jevících – byť jen sebemenší – znaky duševního onemocnění. Přestože sám věděl, že takto radikální „opatření“ by zasáhlo 20 procent německé populace, tedy přibližně 12 milionů lidí, tvdil, že by šlo o „řešitelný problém“.⁵¹

Ještě předtím, v roce 1930 – počátcích druhého (a zatím posledního) vzednutí eugenických vln – , se k odporu vůči podobné praxi vzepjal papež Pius XI v encyklice *O křesťanském manželství (Casti connubii)*. Ta rázně a principiálně odsoudila „*onen nebezpečný zvyk, který sice v první řadě se dotýká přirozeného práva člověka vstoupiti v manželství*“. Neboť „*někteří lidé, příliš pečující o eugenické cíle*“ se nespokojují s dáváním prospěšných rad směřujících k zajištění „*zdraví a zdatnosti*“ budoucích dětí, „*což arci není proti zdravému rozumu*“.

Nýbrž „*stavějí eugenický cíl nad jakýkoliv jiný, i vyššího řádu*“, anžto si přejí, aby byla státem zapovězena manželství všem, od kterých se – „*jak usuzují podle zásad a dohadů své vědy*“ – dá očekávat potomstvo hereditárně „*méněcenné a vadné*“, přestože za normálních okolností by inkriminovaní jedinci byli k uzavření sňatku „*o sobě způsobilí*“.

Eugenici si dokonce přejí, aby lidé byli „*mocí zákona, po dobrém nebo po zlém... zbavení oné přirozené schopnosti*“ reprodukce, a to ne pouze aby „*státní moc krvavě*

---

⁵⁰ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 111. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁵¹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 32. ISBN 80-85821-90-7.

ztrestala spáchaný zločin“ či předešla budoucím kriminálním aktivitám zločinců. Ale proto, že si „občanské úřady proti všemu právu osobují pravomoc, jakou nikdy neměly a zákonně míti nemohou“, jelikož „veřejné úřady“ nemají „žádné přímé moci nad údy svých poddaných“.

Proto nikdy (není-li „příčiny k tělesnému trestu“) nesmí – „at' už z příčin eugenických ani z jakýchkoli jiných... přímo ublížiti tělu a sahati na jeho neporušenost“.⁵² Tím se ovšem značná část společnosti netrápila.

5.3 Řešení skalpelem

Zákonodárství Německa se na „řádně zorganizované“ chirurgické „řešení“ – bez rasového podtextu a s důsledností a horlivostí sobě vlastní – vrhnulo už od nástupu Národně socialistické německé dělnické strany (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP) k moci („Machtergreifung“) roku 1933.

Beze zbytku přitom zhodnotilo – léty nahromaděnou bohatou zásobu – zahraniční (především americké) zákonné úpravy a praxe, apokalyptické předpovědi „rasového úpadku“ i studie údajně dokazující „prospěšnost“ sterilizací.

Zákon o prevenci dědičně zatíženého potomstva (Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses, 1933) neboli *Sterilizační zákon* schválili nacisté – jako obranu proti tzv. smrti národa („Volkstod“) – hned v prvním roce své vlády.

Jeho terčem se staly: mentální poruchy, kterými trpělo odhadem 20 000 osob; schizofrenie, 80 000; maniodepresivní psychóza, 20 000; epilepsie, 60 000; Huntingtonova choroba (vrozená mozková nemoc), 600; „vrozená“ slepota, 4000; „vrozená“ hluchota, 16000 ; „dědičný“ alkoholismus, 10 000; nebo jakékoli závažné dědičné „deformace“, 20 000. Přičemž mnohé z těchto nemocí ve skutečnosti nebyly geneticky přenosné.⁵³

Sterilizační zákon vstoupil v platnost necelý půlrok po Hitlerově nástupu do funkce kancléře, o rok později byl ještě zpřísněn. Povoloval – v krajním případě násilnou–

---

⁵² PIUS XI. *Casti Conubii: Encyklika o křesťanském manželství*. Vatikán, 1930, s. 20 – 21. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/CastiConnubii.htm>

⁵³ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 46. ISBN 80-85821-90-7.

sterilizaci jakéhokoli občana, který v očích *Soudu dědičného zdraví* (*Erbgesundheitsgericht*), tvořeného většinou jedním právníkem a dvěma lékaři, trpěl některou ze zákonem jmenovaných „dědičných chorob“. Všechny lékaře také zavazoval takovéto případy hlásit.

Hitler rovněž osobně dekriminlizoval interrupce v případech dědičných či (to spíše) rasových „poruch“ až do šestého měsíce těhotenství. (V ostatních situacích ovšem ponechal v platnosti jejich zákaz.)⁵⁴

Wilhelm Frick, německý ministr vnitra, v rozhovoru pro list *New York Times* uvedl, že cílem přijaté právní úpravy je zabránění „otrávení rasy“, přičemž „vizionářští“ zákonodárci Reichstagu šli „za lásku k bližnímu“, kterou rozšiřovali „na budoucí generace“.

V tom podle slov tohoto zapáleného nacisty „spočívá vysoká etická hodnota a oprávněnost (Sterilizačního, pozn. aut.) zákona“.⁵⁵ Zahraniční „recenzenti“ se s tímto pohledem nejspíše ztotožnili, protože zákonu aplaudovali.

A nešlo jen o „profesionální eugeniky“ typu Kalifornána Charlese Matthiase Goetheho, který se při návratu z návštěvy Německa roku 1934 svěřil Gosneymu: „*Bude tě zajímat, že tvá práce hrála silnou roli ve vytváření názorů skupiny intelektuálů, kteří stojí za Hitlerem v tomto epochu tvořícím programu.*“

Všude prý cítil, jak byly jejich pohledy „stimulovány“ americkým uvažováním. A proto od svého „milého přítele“ chce, aby si v sobě „po zbytek života“ nesl myšlenku, že vskutku dal do pohybu „akci skvělé vlády 60 milionů lidí“.⁵⁶

(Kalifornští eugenici byli aktuálním vývojem v Německu tak unešeni, že roku 1934 – při příležitosti výročního sjezdu *Americké asociace veřejného zdraví* (*American Public*

---

⁵⁴ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 31. Praha: Themis, 2001, s. 46. ISBN 80-85821-90-7.

⁵⁵ KEVLES, D. *In the Name of Eugenics: Genetics and the Uses of Human Heredity*. Harvard University Press, 1985, s. 114. ISBN 0-674-44557-0.

⁵⁶ KÜHL, S. *Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism*. Oxford University Press, 2002, s. 58. ISBN 0-195-34878-8.

Health Association) v Los Angeles County Museum – dokonce uspořádali expozici na téma *Nacistická věda*.⁵⁷⁾

Naopak těžce nesl americký sestup z piedestalu mezinárodní eugeniky přední hlas eugeniků z Virginie, Dr. Joseph Jarnette. Nutnost přijetí svého návrhu na zpřísnění tamní sterilizační legislativy tak v článku pro *Richmond Times-Dispatch* podpořil postesknutím: „*Němci nás poráží na našem vlastním hřišti*.“⁵⁸

I ve zcela mainstreamových amerických médiích se to ale na adresu německého sterilizačního opatření jen hemžilo prohlášeními o „*první velmoci přijímající opravdu moderní sterilizační zákon*“, který společně se zákony americkými „*vytvoří milník v kontrole lidské populace*.“

Nebo o tom, že „*většina amerických eugeniků je toho názoru, že se jedná o lepší předpis*“, než jakými disponovaly Spojené státy. „*Lepší záruky proti zneužití nenajdeme nikde na světě*.“ Či optimismus pramenící z toho, že „*Jeho kritéria jsou sociální a genetická. Jeho aplikace je svěřena specializovaným soudům a proceduře. Z právního hlediska si nic lepšího nemůžeme přát*.“⁵⁹

Prestižní *New England Journal of Medicine* (*Magazín medicíny Nové Anglie*) se celý rozplýval nad tím, že „*Německo je pravděpodobně nejprogresivnějším národem v omezování plodnosti mezi 'nezpůsobilými'*.“

Současně s tím však zkroušeně dodal, že veřejné mínění Američanů „*pravděpodobně... není připraveno... na přijetí německého plánu*“ a místo toho bude tendovat k uvalení restrikcí na „*malý podíl těch, kdo by 'správně' měli být považováni za speciálně vhodné subjekty této 'lčby'*.“⁶⁰

A taková *Americká neurologická asociace* (*American Neurological Association*) v roce 1935 zákon nejen pochválila, ale vyzdvihla především jeho precizní dodržování. (Tato

---

⁵⁷ BLACK, E. *Remarks Relating to my Spontaneous and Unrehearsed Testimony Before the House Judiciary Committee's Subcommittee on the Constitution on the Historical Question of Eugenics and Racism*. [online]. U.S. House Judiciary Committee, 12. 5. 2011 [cit. 20e.gov/_files/hearings/pdf/Black12062011.pdf]

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ GREGOR, A. *Srovnání právních aspektů eugenických programů USA a nacistického Německa*. Univerzita Karlova v Praze, 2014, s. 60. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/143318/>

⁶⁰ BRANDT, A. *A Reader's Guide to 200 Years of the New England Journal of Medicine*. *New England Journal of Medicine*. 2012. Dostupné z: <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp1112812>

eugenická národní blamáž byla tak velká, že USA ve 40. letech dokonce zakázaly diskutovat o sterilizaci i v tisku.)⁶¹

5.4 Mrzačením ku zdraví

Domácí široká veřejnost *Zákon o sterilizaci* chápala jako prostředek boje nacistů za „rasovou očistu“ vůči „degeneraci“ německé „rasy“.⁶² Hned po jeho přijetí začala na *Hlavní zdravotní úřad* přicházet udání. Vypadalo to, jako by ředitelé léčebe a věznic, vedoucí domovů, pečovatelských institucí a pracovních úřadů přímo prahli po zmrzačení reprodukčních funkcí co největšího množství lidí.

Aktivističtí lékaři klinik a ústavů šli nad rámec zákona a prováděli šetření i v rodinách, na úřadech, v zaměstnáních a školách. To vše vedlo k tomu, že vůči podobným praktikám začal růst odpor. Renomované kliniky – obávající se o svou dobrou pověst – od nich proto upustily a „spokojily“ se s přenecháním této povinnosti úředním lékařům.

Například města Hamburk a Mnichov coby „zdravotně nespolehlivé“ zaregistrovaly více než 2/3 svých obyvatel. (O jejich „relevanci“ ovšem vypovídá, že ve zpětném přezkumu z roku 1987 vědecky obstálo jen necelých 7 procent hamburských posudků.⁶³)

Zákonem vyžadované prokazování dědičnosti přitom nehrálo žádnou roli. *Lékařská sdělení* jednoznačně přiznávala, že „na dědičnosti vůbec nezáleží“.⁶⁴ Mnoho posudků bylo navíc vyhotoveno sekundáři či asesory po velmi povrchních prohlídkách, přičemž se jim tito ani nepokoušeli dodat zdání vědeckosti.

Diagnózy „vrozené slabomyslnosti“, „schizofrenie“ či „maniodepresivní psychózy“ byly užívány jako způsob perzekuce politicky nepohodlných poté, co lékaři a „zdravotní soudci“ podlehlí nátlaku – Hitlerova osobního tajemníka a vedoucího hlavní kanceláře NSDAP – „hnědé eminence“ Martina Bormanna.

---

⁶¹ DOLEJŠÍ, Z a RELICHOVÁ, J. *Eugenika aneb Lze zlepšit dědičný potenciál lidské populace?* Masarykova univerzita, s. 16. Dostupné z: http://www.primat.cz/moje-materialy/detail/3189?seoId=muni-sci&_fid=dkfe#notify

⁶² PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 131. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁶³ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 29 – 30. ISBN 80-85821-90-7.

⁶⁴ Tamtéž, s. 30.

Ten tvrdil, že „*podivínské, vzpurné a nevyzpytatelné chování*“ či „*charakterové úchytky v rodině*“ jsou „*typické příznaky slabomyslnosti*“. Bormannův diktát pak pokračoval, když v jednom z pokynů nepokrytě požadoval, aby „*při stanovení diagnózy slabomyslnost*“ byly brány v úvahu i „*morální a politické postoje*“.⁶⁵

K tomu ovšem nemusel pobízet dvakrát. Lační lékaři počali za projev „choroby“ pokládat nejen osoby politicky nespolehlivé, odborně tedy „s pochybnými politickými a morálními představami“ či „nedostatečným pochopením pro potřeby státu“, nýbrž i sociálně slabé, odkázané na veřejnou podporu, štitící se práce, s „charakterovými úchytkami“ „nadměrným sexuálním pudem“ (především ženy), žebráky, tuláky, členy „méněcenných rodin“, alkoholiky, drogově závislé, prostitutky či homosexuály.

Frašce se podobal i průběh – ze zákona neveřejných – soudních jednání. Na právní stránce věci skoro nezáleželo, prvořadou roli hrál zájem o „geneticky zdravou rasu“. Soudy (někdy trvající i pouhé 3 minuty) probíhaly ve zrychleném řízení na základě pochybných znaleckých posudků.

Vedeny zásadou „v případě pochybnosti v zájmu národního společenství“ přistupovaly tvrději k případům zahrnujícím lidi z nižších sociálních vrstev, zatímco příslušníci „vyšší (a nacistické) společnosti“ mohli počítat s přístupem benevolentnějším.

Dle názoru soudců byl rozsudek spravedlivý, jestliže odpovídal „životním zákonům národa“. Stejnou „kvalitou“ disponovaly i jejich výstupy, v nichž jsou k dispozici k nalezení i takové – právně nesmyslné – perly jako „*Nade vsí pochybnost jde o dědičnou nemoc, avšak nelze ji prokázat*“.⁶⁶

Existovaly i odvolací soudy, na kterých záviselo konečné rozhodnutí ve sporných případech. Ty ovšem za celou dobu změnily rozhodnutí soudů první instance jen přibližně ve třech procentech případů. Lidé odmítající sterilizaci podstoupit byli obvykle internováni v koncentračních táborech.⁶⁷

---

⁶⁵ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 30. ISBN 80-85821-90-7.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 120. ISBN 978-80-200-1763-5.

Metody sterilizace byly různé. U žen se užívalo podvázání vejcovodů, u mužů vasktomie.⁶⁸ Zákroky se prováděly jako na běžícím pásu a často nedbale. O život při nich přišlo 5 tisíc až 6 tisíc žen a asi 600 mužů.⁶⁹

Již v období prvních tří let od přijetí zákona tak – „díky“ jeho důkladné (a současně pochybné) aplikaci agilním zdravotnickým a právnickým personálem – došlo ke sterilizaci zhruba 225 tisíc lidí, tedy více než 1 procenta obyvatel a téměř desetinásobku počtu Američanů sterilizovaných za posledních 30 let.⁷⁰ Potratů s eugenickou indukcí bylo vykonáno 30 až 40 tisíc.⁷¹

Nacističtí politici pak toto konání ve svých projevech povýšili na ctnost, neboť díky němu se již sociálních dávek nedostávalo „neužitečným jedlíkům“, ale výhradně „váženým soukmenovcům“.

A možný odpor (ke kterému nakonec nedošlo) preventivně zakázali ve stranickém listu článkem s výstižným názvem *Život či smrt*, v němž jasně stanovili, že „blaho národního společenství“ je mnohem důležitější než jakákoli „dogmata a konflikty svědomí“, pročež odpor proti vládním programům narazí na tvrdá odvetná opatření.⁷²

Přesto i mezi vedoucími národními socialisty panovaly určité pochybnosti o prospěšnosti takto masivně pojaté „operace“. Například Gerhard Wagner, předseda profesního Ligy nacionálně socialistických lékařů (*Nationalsozialistischer Deutscher Ärztebund, NSDÄB*), tak káral jednoho příliš aktivního zdravotního funkcionáře vážnou připomínkou toho, že tohle není žádný hon na zajíce.

A opozice vůči sterilizačnímu programu sílila. Kupříkladu Úřad pro rasovou politiku roku 1941 uvedl, že mnoho sterilizovaných stát odsuzovalo za porušení své osobní svobody. Na počátku války vydávala německá poradní střediska pro genetickou péči a péči o rasu zprávy o strachu lidí ze zdravotních úřadů. S tím, jak rostly obavy lidí z genetických soudů a veřejné rozhořčení, musely do hry vstoupit časopisy, které se

---

⁶⁸ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 58. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁶⁹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 33. ISBN 80-85821-90-7.

⁷⁰ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 45. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁷¹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 33. ISBN 80-85821-90-7.

⁷² LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 51. ISBN 978-80-7381-452-6.

snažily Němce přesvědčit, že většina lidí odsouzených ke zneplodnění nakonec sterilizována nebyla.⁷³

(Po vypuknutí války doznaly nucené sterilizace významného zpomalení až zastavení. Příznačné je, že narozdíl od jiných nacistických zákonů, ke zrušení tohoto Spojenci nepřistoupili. A až do roku 2007 tuto právní normu definitivně nezrušili ani Němci, byť fakticky nebyla po válce uplatňována, jelikož byla údajně v rozporu s novou Ústavou.)⁷⁴

S dobrovolností sterilizací nicméně neměli problémy jen v Reichu. Pro příklad v americké Indianě (státě, který nedobrovolné sterilizace uzákonil jako první v historii, již v roce 1907) došlo roku 1943 mezi komisí rozhodující o provedení sterilizace a 28letou studentkou tamní školy pro „slabomyslné“ k tomuto – nikoli výjimečnému – dialogu:

„*Chcete podstoupit ten zákrok?*“

„*Ne.*“

„*Chcete jít domů?*“

„*Ano.*“

„*Chcete podstoupit ten zákrok abyste mohla jít domů?*“

„*Ano, snesu všechno, abych mohla jít domů.*“⁷⁵

Přesto byly sterilizace u veřejnosti „v kurzu“. Například ve Spojeném království 30. let se poptávka veřejnosti po publikaci vysvětlující výhody zneplodňování ukázala jako tak velká, že musela vyjít ve dvojnásobku původně plánovaného nákladu. A roku 1937 se 63 procent Američanů vyslovilo pro nedobrovolnou sterilizaci zločinců, a plných 66 procent pro vykonání této „procedury“ u „mentálně postižených“.⁷⁶

To vše slouží jako výstižná ukázka toho, jak dramatickou transformací prošlo společenské klima od roku 1905, kdy guvernér Pensylvánie při svém vetu tamního

---

⁷³ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 120. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁷⁴ SCHNEIDER, F. *Psychiatry under National Socialism – Remembrance and Responsibility*. [online]. © 2015 Deutsche Gesellschaft für Psychiatrie und Psychotherapie, Psychosomatik und Nervenheilkunde (DGPPN) [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.dgppn.de/history/psychiatry-under-national-socialism/speech-professor-schneider.html>

⁷⁵ O'REILLY, K. *Confronting eugenics: Does the now discredited practice have relevance to today's technology?* [online]. American Medical News, 9. 7. 2007 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.amednews.com/article/20070709/profession/307099959/4/>

⁷⁶ KEVLES, D. *In the Name of Eugenics: Genetics and the Uses of Human Heredity*. Harvard University Press, 1985, s. 114. ISBN 0-674-44557-0.

zákona na nedobrovolné zneplodňování jeho proponenty shodil – sarkasticky míněným – žertem, že „*je jasné, že nejbezpečnější a nejefektivnější metodou, jak zabránit plození, by bylo*“ těmto lidem „*stít hlavy*“.⁷⁷ A jím vyřčená prorocká slova měla brzy dojít hořkého naplnění.

---

⁷⁷ KEVLES, D. *In the Name of Eugenics: Genetics and the Uses of Human Heredity*. Harvard University Press, 1985, s. 109. ISBN 0-674-44557-0.

6 EUTANÁZIE

6.1 Dobrá (a povinná) smrt

„Na druhé straně my, civilizovaní lidé, děláme vše, co je v našich silách, abychom proces vymírání zarazili; stavíme ústavy pro slabomyslné, tělesně postižené a nemocné, zavádíme zákony na ochranu chudých a naši lékaři vynakládají veškerý svůj um, aby zachránili každý život tak dlouho, jak je to jen možné.

Máme důvod se domnívat, že očkování zachránilo tisíce lidí slabého zdraví, kteří by dříve zahynuli na neštovice, a tak slabí příslušníci civilizovaných společností dále rozmnožují svůj rod. Nikdo, kdo se zabýval chovem domácích zvířat, nebude pochybovat, že to lidské rase musí velice škodit.“⁷⁸

Charles Darwin, O původu člověka,

Zatímco totiž četnost sterilizací počátkem války klesala, četnost jiného – daleko zruďnějšího – „zákroku“ stoupala. Tzv. eutanazie (*euthanasia*, *gnadentod*, z řeckého „eu“ – dobrý a „thanatos“ – smrt, tedy „dobrá smrt“) měla už tou dobou ve veřejném diskurzu své pevné místo.

Zavedl ji do něj už roku 1895 Adolf Jost, když vydal výzvu, v níž pro stát žádal právo zabíjet za účelem „*udržení sociálního organismu na živu*“.⁷⁹ Základní literární obhajobou „eutanazie“ – v duchu tzv. nové etiky – je ale kniha profesora lékařství Alfreda Hocheho a profesora práva Karla Bindinga *Povolení k likvidaci životů nehodných žití (Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens)* z roku 1920.

V té se snažili dokázat, že princip „přípustného zabití“ by měl zahrnovat i osoby nevyлéčitelně nemocné. Právo na život nebylo podle nich ničím samozřejmým, nýbrž si je lidé měli zasloužit a zdůvodnit.

---

⁷⁸ DARWIN, CH. *O původu člověka*. Praha: Academia, 1970, s. 93.

⁷⁹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 63. ISBN 80-85821-90-7.

Osoby neschopné lidského citu, „lidský balast“, „existence, které jsou jen přítěží“ a „prázdné lidské skořápky“ zaplňující psychiatrické instituce byly podle této teorie nehodny života. Ukončení takových životů by bylo nejenom přípustné a užitečné, ale i humánní a milosrdné. Vzhledem k vysokým nákladům na péči o ně byl tedy podle těchto odborníků stát „z hlediska vyššího principu mravního“ povinen tyto „bezcečné“ nebo dokonce „škodlivé“ části „odvrhnout“.⁸⁰

Hocheho a Bindingův spis vyvolal v akademických kruzích bouřlivou debatu, jejíž součástí byli právníci, zdravotníci, teologové i publicisté. Na dané téma bylo napsáno 7 právnických dizertací, 3 medicínské a 1 filozofická. Pokud se před 1. světovou válkou mluvilo jen o usmrcení na vlastní žádost, teď šlo o právo až povinnost státu „zasahovat ve smyslu národního celku“.⁸¹

Zaoceánští veřejní činitelé ale chtěli od teorie k praxi přejít již mnohem dříve. Roku 1906 tak v Iowě spatřil světlo světa zákon, který by umožňoval usmrcení lidí nad 10 let věku, kteří trpěli smrtelnou či extrémně bolestivou nemocí, jestliže by si to přáli.

Povoloval ovšem i zabití malých dětí, jestliže ty byly „dostatečně zdeformované“, přičemž požádat o to umožňoval i opatrovníkům takovýchto svěřenců. Navrhovaná legislativa určovala i finanční penalizace, které by byl povinen zaplatit lékař, který by se na takovéto „eutanázii“ odmítal podílet. Ačkoli tento návrh jako „kontroverzní“ nakonec neuspěl, vyvolal značnou debatu.⁸²

Víceméně skryta před zraky veřejnosti pak v roce 1911 vyšla zpráva *Carnegieho institutu*, která jako jeden z možných a praktických způsobů řešení „problému“ očištění populace od hereditárně „podřadných“ žvlů zmiňovala jejich systematické vyvražďování. A navrhla dokonce totožný způsob efektivní likvidace „nežádoucích“,

---

⁸⁰ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 196. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁸¹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 64. ISBN 80-85821-90-7.

⁸² BEVILLE, K. *DYING TO KILL: A Christian Perspective on Euthanasia and Assisted Suicide*. Christian Publishing House, 2014, s. 66. ISBN 0-692-33919-1. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=BSXbBgAAQBAJ&dq=DYING+TO+KILL:+A+Christian+Perspectiv e+on+Euthanasia+and+Assisted+Suicide&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

který nakonec užili nacisté, totiž ustanovení lokálními autoritami operovaných plynových komor.⁸³

Ve sféře populární kultury na dřívější debaty o eutanázii roku 1917 ostře navázal veřejně promítaný – byť kontroverzně přijatý – „instruktážní“ film doktora a známého eugenického propagandisty Harry Johna Haiseldena *Černý čáp: Jste způsobilí pro manželství?* (*Black Stork: Are You Fit to Marry?*) se sloganem *Zabijte postižené, zachraňte národ* (*Kill the Defectives, Save the Nation*). V něm skrze postavu sebe sama nepokrytě propagoval „selekcí“ novorozenců (infanticidu) úmyslným zanedbáváním zdravotní péče.

Snad při něm vycházel i z vlastních zážitků, kdy dva roky předtím šel osobním „příkladem“ a coby doktor nechal bez pomoci zemřít čerstvě narozené hendikepované dítě. Nespatřoval v tom žádný problém, protože eugenickou smrt pokládal za „*skvělou a trvalou desinfekci*“⁸⁴ (toto eufemistické označení pro vraždu si později osvojili i nacisté).

Učebnice Paula Popenoea s trefným názvem *Aplikovaná eugenika* (*Applied Eugenics*) poté z „eutanázie“ učinila rovnou studijní materiál, když své čtenáře v kapitole *Smrtelná selekce* (*Lethal Selection*) nepokrytě a chladnokrevně seznamovala s potenciálními technikami vraždění „*prostřednictvím likvidace jedince skrze nějaký nepříznivý rys prostředí, jako například nadměrný chlad, bakterie či tělesný nedostatek*“.⁸⁵

Znovu nabraly diskuze na intenzitě ve 30. letech 20. století, kdy větší akceptace „milosrdných zabití“ vedla roku 1931 až k – neúspěšnému – lobbování *Illinoiské homeopatické zdravotní asociace* (*Illinois Homeopathic Medicine Association*) za „právo“ na zabití „imbecilů“ a jiných „defektních“.⁸⁶

---

⁸³ BLACK, E. *Remarks Relating to my Spontaneous and Unrehearsed Testimony Before the House Judiciary Committee's Subcommittee on the Constitution on the Historical Question of Eugenics and Racism*. [online]. U.S. House Judiciary Committee, 12. 5. 2011 [cit. 20e.gov/_files/hearings/pdf/Black12062011.pdf]

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ PERNICK, M. *The Black Stork: Eugenics and the Death of "Defective" Babies in American Medicine and Motion Pictures since 1915*. Oxford University Press, 1996, s. 161. ISBN 0-19-75974-X. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=IJJVYrnImOsC&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

„Eutanázie“ se zastal i francouzsko-americký lékař a nositel Nobelovy ceny Alexis Carrel, když ve své knize *Neznámý člověk (Man the Unknown)* v roce 1936 nevědomě „oprášil“ myšlenku z roku 1911 když navrhl, aby byli zločinci a „nepříčetní“ „ekonomicky a humánně zlikvidováni v malých institucích eutanázie zásobovaných vhodnými plyny“.⁸⁷

V letech 1936 – 1941 – období největšího rozmachu podpory „eutanázie“ – se pak v odborném *British Medical Journal (Britském lékařském časopisu)* vedly vážně míněné debaty o – Sněmovně lordů předloženém – návrhu zákona povolujícím dobrovolnou eutanázii, přičemž v diskusi vícekrát zazněl názor, že by se o eutanázii mělo uvažovat i v případech – jinak zdravých – lidí duševně nemocných.⁸⁸

Oporu měly diskuze o usmrcování „lidských monstrozit“ i „v terénu“. Rok předtím se v široce medializované kauze jeden britský lékař přiznal, že zabil pět nevyléčitelných pacientů, čteně přinejmenším jednoho novorozence „zřetelně odsouzeného k imbecilitě“.⁸⁹

A v tomto období se – potají a úskočně – „propracovali“ od slov až k činům i v blíže neznámém počtu severoamerických zdravotnických zařízení. Zdejší pacienti tak byli – nelegálně – záměrně zanedbáváni, vyhladověni nebo infikováni – často smrtelně – nebezpečnými viry. To vše proto, aby se zjistilo, kteří z nich jsou dostatečně odolní a schopní.

V léčbě duševně nemocných v illinoiském Lincolnu pak toto „dezinfikování“ prostřednictvím podávání mléka infikovaného tuberkulózou vyústilo v roce 1938 ve 30procentní až 40procentní míru roční úmrtnosti svěřenců.⁹⁰

---

⁸⁷ TERRY, J. a URLA, J. *Deviant Bodies: Critical Perspectives on Difference in Science and Popular Culture*. Indiana University Press, 1995, s. 171. ISBN 0-253-20975-7. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=-JNxqaKEb_UC&dq=Deviant+Bodies:+Critical+Perspectives+on+Difference+in+Science+and+Popular+Culture&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

⁸⁸ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 197. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁸⁹ , M. *The Black Stork: Eugenics and the Death of "Defective" Babies in American Medicine and Motion Pictures since 1915*. Oxford University Press, 1996, s. 161. ISBN 0-199-75974-X. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=IJVYrnImOsC&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

⁹⁰ BLACK, E. *Remarks Relating to my Spontaneous and Unrehearsed Testimony Before the House Judiciary Committee's Subcommittee on the Constituion on the Historical Question of Eugenics and*

A ještě v roce 1942 zveřejnil v oficiálním listu *Americké psychiatrické asociace* (*American Psychiatric Association*) článek, v němž žádal zabíjení mentálně postižených dětí ve věku nad 5 let, které považoval za „*beznadějné případy, které se nikdy neměly narodit - omyly přírody*“.⁹¹

Avšak jakkoli se takové názory mohou zdát extrémní a okrajové, ve skutečnosti věrně zrcadlily nálady značné části populace. Veřejná podpora „eutanázie“ totiž atakovala maximum, když její uskutečnění v případě postižených novorozenců v průzkumu z roku 1938 podporovalo celých 45 procent Američanů.⁹²

6.2 Volk nad zlato

K podobnému – ne-li ještě hlubšímu – borcení „konvenční“ morálky došlo i v Německu, kde měla „eutanázie“ také podporu výrazného podílu populace. Samotní nacisté se při její realizaci touto podporou zaštitovali, když citovali průzkum již z roku 1920. V něm ze 162 rodičů postižených dětí dotazovaných na to, zda by souhlasili s usmrcením svého potomka, vyslovilo (byť s různými výhradami) 119 pro a jen 4 návrh zcela kategoricky odmítli.

Mnoho ze souhlasících se také (alibisticky) vyjádřilo v tom smyslu, že by se nikdy pravou příčinu úmrtí nechtěli dozvědět. Doktoři pak touto skutečností odůvodňovali nutnost skrývat pravou povahu programu.⁹³

Právě lékaři stáli od počátku veřejných diskuzí na téma „eutanázie“ v jejich čele. Už roku 1921 na 42. sjezdu německých lékařů v Karlsruhe tak vrchní štabní lékař Walter Bergmann přednesl požadavek, aby se účastníci „*zasazovali za usmrcování v případě*

Racism. [online]. U.S. House Judiciary Committee, 12. 5. 2011 [cit. 20e.gov/_files/hearings/pdf/Black12062011.pdf]

⁹¹ TERRY, J. a URLA, J. *Deviant Bodies: Critical Perspectives on Difference in Science and Popular Culture*. Indiana University Press, 1995, s. 171. ISBN 0-253-20975-7. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=-JNxqaKEb_UC&dq=Deviant+Bodies:+Critical+Perspectives+on+Difference+in+Science+and+Popular+Culture&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

⁹² PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 198. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁹³ Tamtéž, s. 214

životů nehodných svého jména“, neboť občané by jistě „*nepochopili zpátečnický přístup k této otázce*“. Žádost byla zamítnuta, avšak diskuze pokračovala dál.⁹⁴

Hitler už v roce 1929 na norimberském sjezdu NSDAP nepokrytě odhalil budoucí plány nacistů, když od pultíku prováděl kupecké počty s lidskými životy: „*Pokud Německo každý rok získá milion dětí a zbaví se 700 000 až 800 000 nejslabších jedinců, potom by v konečném důsledku mělo silít.*“

Z Hitlerova hlediska představovalo největší nebezpečí neumožnění procesu přírodního výběru, „*a tím se ošidit o možnost získávat schopné jedince. Prvorození nejsou vždy těmi nejnadanějšími či nejsilnějšími.*“

Načež poukázal na to, že „*Sparta, nejčistší ukázka rasového státu v dějinách, se těmito rasovými zákony řídila systematicky. My se stejně systematicky řídíme naprostým opakem. Výsledkem naší moderní sentimentální humanity je snaha zachovat slabé na úkor zdravých.*“

Nepřekvapí proto, že se v lékařských časopisech s větší frekvencí začaly objevovat příspěvky zabývající se „*udržením národního organismu při dobrém zdraví*“ – zřetelně naznačující krok od sterilizace k „*potření*“ – právě po uchopení moci nacisty, do jejichž paradigmatu „*etiky těla národa*“ („*Volkskörperethik*“) dokonale zapadalo.⁹⁵

Pregnantně to vyjádřil Rudolf Ramm, profesor lékařství z berlínské univerzity, když ve své vlivné příručce za „*naprosto mylné*“ označil všeobecné přesvědčení, že lékař nesmí za žádných okolností vzít svému pacientovi život. Pro lidi nevyлéčitelně nemocné a duševně choré byla totiž podle něj „*eutanázie*“ nejmilosrdnější formou „*lčby*“ a zároveň „*povinností vůči Volku*“.⁹⁶

Ještě razantnější byl ve své formulaci vysoce postavený zdravotní funkcionář, doktor Arthur Gütt, který prohlásil: „*Nedomyšlený příkaz 'miluj bližního svého' musí zmizet ...*

---

⁹⁴ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 19. ISBN 80-85821-90-7.

⁹⁵ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 64. ISBN 80-85821-90-7.

⁹⁶ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 52. ISBN 978-80-7381-452-6.

*Nejvyšší povinností státu je zaručit život a živobytí toliko zdravé a dědičně nenarušené části populace, aby tím na věčné časy zajistil... dědičně zdravý a rasově čistý Volk.*⁹⁷

Servítky si nebral ani lékař, profesor a bavorský státní komisař pro zdravotnictví Walter Schultz, když v roce 1933 prohlásil, že samotná sterilizace nestačí a bude třeba přikročit k „radikálnímu vymýcení“, jak „už zčásti začalo v našich dnešních koncentračních táborech“.⁹⁸

Roku 1934 list *Deutsche Freiheit* přinesl ekonomický argument doktora Heiliga spočívající v tom, že „Komukoliv, kdo trpí nevyhléditelnou nemocí, musí být jasné, že bezúčelné podávání drahých léků, které jsou financovány veřejností, je neobhajitelné.

*Rodiče, kteří vidí těžký život zmrzačeného nebo slaboduchého dítěte, musí být přesvědčeni, že ačkoliv mají mravní povinnost starat se o toto nebohé stvoření, širší veřejnost tuto povinnost nemá... a nemusí nést ohromné náklady, které dlouhodobý pobyt v ústavu představuje.*⁹⁹

Jeden z nejtvrdších veřejných odsudků pocházel z pera pravé ruky Gerharda Wagnera z NSDÄB, doktora Fritze Bartelse. Ten udeřil na „marxisty“ s tím, že během „14 let potupy“ („14 Jahre Schmach“ – nacistické pojmenování pro Výmarskou republiku) postavili pro duševně choré „paláce“ a „krásné parky“, což v nové éře musí přestat.

„Od nepaměti národ eliminoval slabé jedince, aby udělal místo silným.“ Přestože jde o „zákon“ tvrdý, je současně „zdravý“ a „účinný“ a Němci by se mu proto měli „znovu naučit důvěřovat“. Koneckonců, hlavním úkolem lékaře je určit, u koho se zdravotní péče na státní náklady vyplatí.¹⁰⁰

A roku 1938 na konferenci předních psychiatrů a správních úředníků jeden důstojník SS neskrývaně navrhl, že nejlepším „řešením otázky bláznů“ by bylo, kdyby „se tito lidé odstranili“.¹⁰¹

---

⁹⁷ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 58. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁹⁸ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 65. ISBN 80-85821-90-7.

⁹⁹ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 202. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 204.

¹⁰¹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 67. ISBN 80-85821-90-7.

Nový kurz se promítl i do vyučování, v němž museli školou povinní žáci řešit například i matematické úlohy typu: „*Stavba ústavu pro duševně choré stojí 6 milionů říšských marek. Kolik bytových jednotek v ceně 15 000 říšských marek by se dalo postavit za peníze vynaložené na stavbu ústavu pro duševně choré?*“¹⁰²

A propaganda se na plné obrátky roztáčela rovněž na filmových pásech. Kupříkladu film *Oběti minulosti* v roce 1937 demonizoval postižené chovance ústavů účelovým aranžmá scény a nenávisným komentářem, který od začátku jasně udal tón celého snímku.

„*Zde vidíme nejodpornější plody, které nám zanechal duch liberálně-pacifistického věku. Všichni jsme byli šokováni poznáním, že stát a společnost ze soucitu či dobročinnosti investovaly ohromné sumy do udržování zločinců a mentálně degenerovaných lidí. Starali se o slabomyslné i vyšinuté... a syn dobré německé rodiny zatím stěží našetřil na skývu chleba.*“ Následovala připomínka o „stavění paláců“ pro „šílence“.¹⁰³

Dopad tohoto manipulativního – avšak emocionálně účinného – filmu byl tak silný, že se (pravděpodobně) po jeho zhlédnutí otrpěl i otrlý vrchní propagandista Goebbels se slovy: „*Měl jsem z toho husí kůži. Příšerné, zkrátka příšerné.*“¹⁰⁴ Krom tohoto vznikla i další obdobná „díla“ typu *Dědictví (Das Erbe)* z roku 1935 nebo *Žaluji (Ich klage an)* z roku 1941.

Tato „atmosféra exkluze“ pak přispěla k tomu, že zoufalí rodiče hendikepovaných dětí – frustrovaní ulpívajícím stigmatem „defektního“ potomka – psali do nemocnic žádosti o jejich usmrcení v mnoha případech iniciativně sami.

A zcela nepopulární nebylo mezi Němci ani zabíjení duševně chorých dospělých. Nacistické propagandě se podařilo vybudit vůči nim takový strach, odpor a nenávisť, až se jejich likvidace zdála jako logické a humánní „řešení“.

---

¹⁰² CIBUZAR, P. *Historické a intelektuální kořeny eugeniky a rasové hygieny*. Západočeská univerzita v Plzni, 2010, s. 47. Dostupné z: <https://portal.zcu.cz/portal/prohlizeni.html>

¹⁰³ KOONZOVÁ, C. *Svědomí nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009, s. 155. ISBN 978-80-7249-233-6.

¹⁰⁴ Tamtéž.

6.3 Recepis na vraždu

Plán dalekosáhlé „eutanázie“ byl přitom už dávno vypracovaný, když Hitler na norimberském stranickém sjezdu roku 1935 – z obav z reakce veřejnosti a církve při jeho spuštění v mírových podmínkách – slíbil Gerhardu Wagnerovi, že ji „oživí a provede“ během nadcházející války.¹⁰⁵

A jak řekl, tak udělal. 18. srpna 1939 vydalo Ministerstvo vnitra tajnou vyhlášku, která nařizovala povinnou registraci dětí do tří let věk, u nichž existuje podezření na specifikované dědičné choroby – idiocie, mongolismus, mikrocefalie, makrocefalie, paralýza a malformace, zejména končetin, hlavy a páteře.

Mezi nejvýznačnější jména spjatá s programem „eutanázie“ patřil Karl Brandt, Werner Heyde, Hermann Pfannmüller, Max de Crinis, Carl Schneider či Irmfried Eberl. K vytvoření celonárodního programu se „standardizovanými“ postupy došlo po napadení Polska v létě roku 1939 i z obavy, aby ve válečných podmínkách některý z hejtmanů („Gauleiter“) nezačal pacienty vyvražďovat z vlastní iniciativy.¹⁰⁶

Tou dobou už ale ústavní vraždění nejspíš ve vší tajnosti začalo. Podle důvěryhodné výpovědi psychiatra Paula Nitscheho vydalo mnoho nacistických hejtmanů tajné pokyny k provádění „eutanázie“ hned po převzetí moci.

Ve smrtící pasti se ale psychiatrické léčebny mohly pro děti a mladistvé proměnit od roku 1934 i bez toho. Od té doby totiž byli vedoucí pracovníci nabádáni k jejich zanedbávání, přičemž postupné omezování prostředků vedlo k tomu, že nakonec na regulérní péči skutečně nedostačovaly.¹⁰⁷

Jiná situace nastala od září roku 1939 se spuštěním centrálního programu dětské „eutanázie“, tzv. Akce T4 (*Aktion T4*), pojmenované podle berlínské adresy, v níž sídlili vedoucí představitelé zodpovědní za jeho průběh (*Tiergartenstraße 4*). Jak k tomu dodává Robert Neel Proctor:

---

¹⁰⁵ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 67. ISBN 80-85821-90-7.

¹⁰⁶ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 214. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁰⁷ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 65. ISBN 80-85821-90-7.

„Lékaři nikdy nedostali příkaz k zabíjení psychiatrických pacientů a postižených dětí. Dostali k tomu pověření a svůj úkol vykonávali bez protestů, a často dokonce z vlastní iniciativy.“¹⁰⁸

Z čistě právního hlediska tedy celý program existoval v právním vakuu, anžto odporoval německé legislativě. Ovšem vzhledem k tomu, že Hitler všechny jeho řídicí pracovníky ujistil o tom, že za vše, co se v jeho rámci uděje, přebírá osobní odpovědnost, tato „formalita“ nehrála významnou roli.

Nutnost hlásit postižené děti se zdůvodňovala potřebou „včasného podchycení“, jež poslouží „k objasnění vědeckých otázek v oblasti vrozených deformací a slabomyslnosti“. Případný odpor rodičů měli zdravotníci odrážet tím, že v nich budou živit „naději na vyléčení“. V dopisech rodičům proto vždy stálo, že se „dítěti dostane nejlepší a nejmodernější léčby“.¹⁰⁹

Coby motivaci pro podchycení všech „darmožroutů“ dostávaly porodní asistentky 2 říšské marky „na krytí nákladů“ za každé hlášení.¹¹⁰ Pro tyto účely vytvořený jednotný formulář byl poté postoupen lékařskému týmu, který o osudu hlášeného „neužitečného hladového krku“ („Unnütze Esser“) rozhodoval.

Zpočátku byla striktně dodržována stanovená kritéria, ta však praxí postupem času stále výrazněji erodovala. A to až do bodu, kdy hlavní tíha odpovědnosti za rozhodnutí o „selekcii“ padala – vinou nedostatečného počtu lékařů či jejich nezájmu – na bedra (pro tyto účely naprosto nekvalifikovaných) zdravotních sester.¹¹¹

Expertní grémia znalců, jež každý případ posuzovala, pak o osudu svých obětí rozhodovala často bez toho, že by je vůbec viděla, jen na základě písmených podkladů. Minus v prostředním sloupci jejich formuláře znamenal přežití, plus v levém sloupci

---

¹⁰⁸ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 214. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁰⁹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 75. ISBN 80-85821-90-7.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 71.

¹¹¹ *Euthanasia in Nazi Germany - The T4 Programme*. [online]. © The Life Resources Charitable Trust 2011 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.life.org.nz/euthanasia/abouteuthanasia/history-euthanasia6>

„léčbu“, což v nacistickém newspeaku znamenalo smrt. Pravý sloupec pak nabízel možnost „dalšího pozorování“.¹¹²

K zařazování docházelo na základě ekonomických kritérií. Dítě schopné přes svůj hendikep pracovat smělo přežít, „přítěž“ se však bez milosti likvidovala. Protože rozhodnutí o usmrcení muselo být jednomyslné a odborníci vyplňovali formuláře jeden po druhém, verdikt reálně spočíval na prvním z nich, další dva se k němu totiž obvykle připojili.

Chorobopis jednoho šestiletého chlapce „odsouzeného“ k smrti (dle oficiálních záznamů na následky „zápalu plic“) z léčebny v Ueckermünde zněl: „*Blbý a drzý. Ostatním dětem říká: co na mě tak čumíte? Držte hubu, do toho vám nic není ... Musí být přidržován k čistotě a mytí.*“

Následovalo „hodnocení“, které bylo v příkrém rozporu s uvedenými chlapcovými výroky: „*Řečově na úrovni tříletého, působí vysloveně idiotským dojmem.*“ (Koncem války už rubrika pro diagnózu obsahovala pouze údaj „Žid“ či „cikán“).¹¹³

Mezi časté vražedné metody pověřených „center vybíjení“ – tzv. *odborných dětských oddělení* – patřilo například nadměrné podávání luminalu, prášku na spaní. Jak vypověděl lékař jednoho z odborných oddělení, nešlo o způsob dvakrát nejšetrnější.

Děti nebyly „neustále v hlubokém bezvědomí“, jelikož „*Když měly dostat novou dávku luminalu, musely je sestry vzbudit natolik, aby dokázaly lék spolknout. Je docela dobře možné, že při tomto způsobu usmrcení, způsobeném umělým přivozením zápalu plic, trpěly obtížemi a bolestmi.*“¹¹⁴

Užívány byly ale i ještě extrémnější způsoby vraždění, například dlouhé umírání na podchlazení či vyhladovění. Doktor ústavu v Eglfing-Haaru Hermann Pfanmüller se v této souvislosti před jedním jeho návštěvníkem bezostyšně pochlubil:

„*Tyhle kreatury pro mne jako národního socialistu samozřejmě představují pouze těžké břímě na zdravém těle našeho Volku. My je nezabijíme jedem, injekcemi atp. ... Tím bychom jen poskytli materiál k štvanicím zahraničního tisku a jistých pánů ze Švýcarska*

¹¹² SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 72. ISBN 80-85821-90-7.

¹¹³ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 74. ISBN 80-85821-90-7.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 73 – 74.

(Červeného kříže, pozn. aut.) ... ¹¹⁵ *Ne, naše metoda je, jak zde vidíte, jednodušší a daleko přirozenější.* ¹¹⁶

O tom museli něco vědět i dotčení patologové, ani ti však do soukolí „stroje na smrt“ nesypali písek. Jejich zprávy byly sice klinicky korektní, ale nikdy se netázaly po příčinách stále se opakujících onemocnění. ¹¹⁷

6.4 Konečné řešení otázky idiotů

O tom, jak šla lékařům – v součinnosti s právníky – „práce od ruky“ vypovídá i projev prominentního léčebného pedagoga a soudního psychiatra Wenera Villingera, který si ve svém referátu na zakládajícím sjezdu *Německé společnosti pro dětskou psychiatrii a léčebnou pedagogiku* v září roku 1940 cynicky pochvaloval, že „*ti vzpurní klackové, kteří ve dvacátých letech zaplňovali veřejné i soukromé pečovatelské ústavy*“, teď „*už snad vymřeli*“. ¹¹⁸

Od července roku 1941 byla navíc nařízena registrace všech nezletilých osob. O tom, které děti eutanazie postihne, rozhodoval formulář, který museli vyplnit rodiče. Zabíjení podložené lékařským vyšetřením se objevovalo pouze v ojedinělých případech. Oběti tohoto programu se odhadují na 5 tisíc.

Rozšíření „eutanazie“ na dospělé s sebou přineslo větší volnost v rozhodování znalcům, kteří od nynějška rozhodovali každý zvlášť na vlastních formulářích. Vrchní znalec, jemuž poté doputovaly do rukou, se – přestože jím nebyl vázán – vždy přiklonil k jejich většinovému názoru. Posléze dotazníky putovaly k expertnímu posouzení na ministerstvo.

Hitlerem původně plánované „naprosto nebyrokratické řešení“ ovšem v horizontu několika měsíců zaznamenalo zásadní trhliny nárůstem souvisejících oficialit, kdy každé krycí opatření musela jistit další dvě.

---

¹¹⁵ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 75. ISBN 80-85821-90-7.

¹¹⁶ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 85. ISBN 978-80-7381-452-6.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 73. ISBN 80-85821-90-7.

Mediální příval hrozivých údajů o postižených a financích vynakládaných na zajišťování jejich žití neustala. Jinak ale byly veřejné sdělovací prostředky součástí „kspirace mlčení“, když o probíhajícím vyvražďování neinformovaly, neb to měly zakázáno.

Přes všechny zásady „nejvyššího utajení“ však zapracoval „lidský faktor“ a někteří příbuzní tak obdrželi zprávu o úmrtí pacienta, který se jim několik dní poté v dobré kondici ohlásil, v chorobopisu chovance s vyoperovaným slepým střevem se jako důvod úmrtí vyskytl „zánět slepého střeva“, nebo konsternovaní pozůstalí obdrželi urnu s údajným popelem zesnulého dvakrát po sobě.

Dodržování zásady přísného utajení přestávalo být možné i v důsledku narůstajícího počtu do programu zapojených osob. S jeho prováděním nebo administrativou přicházely – tou či onou formou – do styku tisíce lidí.

Župní vedoucí a nacističtí pohlaváři dokonce mohli vraždění přihlížet. A zastánci eutanázie z lékařských kruhů se účinnou „metodou“ řešení „problému idiotů“ neomaleně chvástali mezi kolegy.¹¹⁹ Všechny tyto faktory přispěly k silicímú podezření a nesouhlasu ze strany obelhávané veřejnosti.

A jako už dříve sterilizační, i program T4 narazil i na tvrdý a rozhodný – a tentokrát (alespoň formálně) úspěšný – odpor ze strany katolické církve. Jejím nejvýraznějším hlasem se stal münsterský biskup Clemens von Galen, který v srpnu 1941 pronesl kázání s vůči němu zřetelně naměřeným hrotem:

„O těchto pacientech se říká: Jsou jako starý stroj, který už nefunguje, jako kůň, který je beznadějně ochrnutý, jako kráva, která už nedává mléko ... Co děláme s takovým strojem? Hodíme ho na smetiště. Co uděláme s ochrnutým koněm? Ne, už nebudu v tomto přirovnání pokračovat.

Tady nehovoříme o stroji, koních ... Ne, my hovoříme o mužích a ženách, našich krajanech, našich bratrech a sestřích. O ubohých neproduktivních lidech, chcete-li, ale znamená to, že kvůli tomu ztratili právo na život? ...¹²⁰ Pokud bude nastolena zásada,...

---

¹¹⁹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 116. ISBN 80-85821-90-7.

¹²⁰ CIBUZAR, P. *Historické a intelektuální kořeny eugeniky a rasové hygieny*. Západočeská univerzita v Plzni, 2010, s. 48 – 50. Dostupné z: <https://portal.zcu.cz/portal/prohlizeni.html>

že lze neproduktivní lidi zabít, pak běda nám, až zestárneme a zeslábneme!“ Jestliže se vraždění neučiní přítrž, „není si nikdo z nás jist životem.“¹²¹

Leč ani po formálním odvolání programu vraždění neustalo. Státní autority dále neformálně dávaly najevo, že se na jejich předešlém postoji nic nezměnilo. I tato vágní ujištění tak stačila k udržení systému vraždění v chodu (formou tzv. divoké „eutanázie“). Nadále se usmrcovalo vyhladověním, narkotiky, tabletami veronalu či luminalu nebo injekcemi morfinu a skopolaminu.

Objem prováděných „eutanázií“ se naopak (ostudně) místy ještě zvýšil kvůli odpadnutí starostí s procesem administrativního schvalování vražd, který se s ním dříve pojil.¹²² Celkový počet zavražděných tak činí 200 až 250 tisíc mrtvých.¹²³ (Rutinní přístup k vykonávání eutanázie pak v případě minimálně jednoho ústavu nepřerušeně přetrval i po konci války.)¹²⁴

Avšak to všechno nebylo nic proti tomu, co mělo teprve přijít. Program „eutanázie“ dospělých mimo jiné prvně využil metody smrtícího plynu – oxidu uhelnatého – vypouštěného ze sprch, která se mimořádně „osvědčila“. A když ji po roce 1941 přestali využívat v rámci T4, rozhodli se ji nacisté zužitkovat na Východě.

---

¹²¹ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 122. ISBN 80-85821-90-7.

¹²² PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 207. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹²³ CIBUZAR, P. *Historické a intelektuální kořeny eugeniky a rasové hygieny*. Západočeská univerzita v Plzni, 2010, s. 53. Dostupné z: <https://portal.zcu.cz/portal/prohlizeni.html>

¹²⁴ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 211. ISBN 978-80-200-1763-5.

7 VĚDECKÝ RASISMUS

7.1 Raci(on)alizace předsudků

„Bylo by také zcela přirozené položit si otázku, zda člověk, jako mnozí jiní živočichové, začal vytvářet odrůdy a podrasy jen nepatrně navzájem se lišící, nebo rasy, které se od sebe liší natolik, že je musíme pokládat za sporné druhy.“¹²⁵

Charles Darwin, O původu člověka,

Zatímco nacisté museli řadové Němce k přijetí zákonné rasové kategorizace – (poprvé od židovské emancipace roku 1848, respektive německého sjednocení roku 1871) – navíc v poměrně krátkém časovém údobí narychlo „vychovat“, na druhém břehu Atlantiku (především v amerických jižanských státech) bylo dávno realitou spolehlivě „zabetonovanou“ staletými otroctví a společenské i legislativní perzekuce.

Před rokem 1865 se lékaři z amerického Jihu snažili popsat některé „černošské choroby“ ve snaze doložit nevyhnutelnost jejich podobení. Například lékař Samuel Adolphus Cartwright chtěl svými pracemi dokázat, že černoši „spřebují méně kyslíku, než běloši“, protože trpí řadou specifických onemocnění, kupříkladu „pojídáním hlíny“ či „chorobnou touhou utéct“ („drapetomania“). „Preventivním opatřením“ proti této „nemoci“ bylo „vybičování ďábla“ z jejich těla.¹²⁶

Lékař a vědec Samuel George Morton se pokoušel dokázat intelektuální méněcennost černochů, ale i Indiánů a žen na základě velikosti jejich lebek. Dle Mortona byla každá rasa separátního původu, s tím, že největší inteligencí disponovala rasa bílá, nejnižší černá (další rasy se pak nacházely mezi nimi). Američtí „preadamité“ dokonce propagovali myšlenku, že černoch patří mezi „polní zvěř“, kterou Bůh stvořil pátý den pro sloužení pravému Božímu stvoření – bělochům.

---

¹²⁵ DARWIN, CH. *O původu člověka*. Praha: Academia, 1970, s. 13.

¹²⁶ "Diseases and Peculiarities of the Negro Race," by Dr. Cartwright (in DeBow's Review) [online]. PBS online [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.pbs.org/wgbh/aia/part4/4h3106t.html>

Přesvědčení o „nezměnitelnosti“ podřadného postavení černých obyvatel přitom neskrývaly ani osobnosti, jako byl prezident USA a slavný osvoboditel otroků Abraham Lincoln, který se roku 1858 nechal veřejně slyšet, že nikdy „*nebyl stoupencem nastolení sociální a politické rovnosti bílé a černé rasy*“. Stejně tak nebyl ani pro přiznání volebního práva černochům a nesouhlasil s tím, „*aby se mohli stávat soudci či zastávat veřejné úřady*“.

Nadto připouštěl existenci takových mezirasových fyzických rozdílů, „*které brání jejich soužití na principu společenské a politické rovnosti*“. Jestliže tedy mají žít společně, *musí vzniknout postavení podřízeného a nadřízeného. Obdobně jako kdokoliv jiný jsem nakloněn tomu, aby nadřazená pozice byla přidělena příslušníkům bílé rasy.*“¹²⁷

Převládající společenskou atmosféru severoamerické společnosti v první třetině 20. století dobře ilustruje fakt, že historicky prvním snímkem promítaným prezidentem v Bílém domě se stala – technologicky průlomová a ekonomicky nadstandardně výdělečná – historická freska *Zrození národa (The Birth of a Nation)* Davida Llewelyna Warka Griffitha z roku 1915, natočená na motivy knihy Thomase Fredericka Dixona, Jr.

Původní název tohoto filmu (stejně jako jeho literární předlohy) zní *Člen Klanu (The Clansmen)* a jeho hlavní zprávou je poselství o „podřadnosti“ černochů a oslava „heroického počínání“ rasistického Ku-Klux-Klanu (KKK) – teroristického křídla tehdejší Demokratické strany – vzniknuvšího za účelem udržení politické moci „správně“ smýšlejícími jižanskými bělochy po tom, co Unie vojensky porazila Konfederaci v tzv. občanské válce.

(Jako příklad kinomatografického pojednání „černošské otázky“ z opačného hlediska může být jmenován film *Jako zabít ptáčka (To Kill a Mockingbird, 1962)* – jehož knižní předloha je oceňována za podíl na akceleraci hnutí za občanská práva –, *Malcolm X (1992)* či *Selma (2014)*.)

Rasově apartheidní „zákony Jima Crowa“ („Jim Crow Laws“) (jejich pojmenování bylo odvozeno od jména pop-kulturní komické figury Afroameričana) měly ovšem původ ještě několik desetiletí předtím.

---

¹²⁷ PUTNAM In BUDIL, I. *Úsvit rasismu*. Praha: TRITON, 2013. ISBN 978-80-7387-630-2.

Restrikce uvalené na uzavírání mezirasového manželství legalizoval Nejvyšší soud již v roce 1883 precedentním rozhodnutím *Pace v. Alabama*. Rasová segregace prostranství i služeb – formálně ve formě „samostatné, ale rovné“ („separate, but equal“), fakticky však ve zpravidla nekvalitnější formě pro diskriminovanou menšinu – byla jako legitimní princip přijata stejným soudem v případě *Plessy v. Ferguson* v roce 1890.

(Zrušena v oblasti veřejného vzdělávání byla verdiktem *Brown v. školská rada (Brown v. Board of Education)* z roku 1954, který za motivaci přijetí podobných zákonů otevřeně označil vědecký rasismus „jejich éry“. V této době s rozhodnutím souhlasilo 54 procent respondentů, zatímco 41 procent mu oponovalo. Ve 40. letech bylo přitom rasovou segregaci ve školní výuce ochotno podporovat kolem 2/3 dotázaných.¹²⁸

A zákaz rasové diskriminace v širokém spektru činností *Zákonem o občanských právech (Civil Rights Act)* z roku 1964 podporovalo měsíc po jeho přijetí 54 procent oslovených, přičemž skoro 1 z 5 dotazovaných o něm měl pochybnosti.)¹²⁹

Výrazný eugenický rukopis ale neslo až tzv. pravidlo jedné kapky („one-drop-rule“), které do praxe prvně zavedli legislativci Tennessee roku 1910. Tento princip ještě více zpříšňoval zákonnou definici příslušníků ras („person of color“), na něž se vztahovala celá řada již dříve přijatých zákonných restrikcí volebního práva, pohybu po veřejných prostranstvích nebo uzavírání mezirasových manželství („miscegenation“).

A to až do bodu, kdy pro prohlášení za člena „podřadného“ etnika stačil v rodinné historii jediný předek daného původu. Tato omezení byla namířena primárně proti Afroameričanům („Negroes“), zčásti jimi ale byli postiženi též Indiáni, Asiaté, či Havajané.

„Proslula“ ale především právní úprava Virginie, *Zákon o rasové integritě (The Racial Integrity Act)* z roku 1924. O tom, v jaké vzájemné symbióze koexistovala všechna

---

¹²⁸ LUDWIG, J. *Race and Education: The 50th Anniversary of Brown v. Board of Education* [online]. © 2015 Gallup, Inc., 27. 4. 2004 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.gallup.com/poll/11521/race-education-50th-anniversary-brown-board-education.aspx>

¹²⁹ *The Civil Rights Act of 1964 Revisited*. [online]. University of Connecticut, 2. 7. 2014 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://today.uconn.edu/blog/2014/07/the-civil-rights-act-of-1964-revisited/>

eugenická opatření svědčí fakt, že Virginie ve stejný den přijala i *Sterilizační zákon* (*The Sterilization Act*).

(*Zákon o rasové integritě* – slovy Nejvyššího soudu vyjádření snahy o udržení „bílé nadvlády“ („white supremacy“) – zrušilo rozhodnutí *Loving v. Virginie* teprve roku 1967. A i tehdy čelilo velké vlně nevole, kdy v o rok později uskutečněném průzkumu vyjádřilo nesouhlas se smíšenými manželstvími 72 procent dotazovaných Američanů, roku 1958 to přitom bylo ještě 94 procent.¹³⁰

Pro zajímavost: ještě v roce 2000 volilo v referendech pro formální odstranění – rozsudkem *Loving v. Virginie* reálně zneplatněných – diskriminačních paragrafů z jejich státních legislativ jen okolo 60 procent obyvatel Alabamy a Jižní Karolíny.)¹³¹

„Méněcennost“ některých ras nepřestala být ani předmětem bádání na poli seriózního vědeckého bádání. Studie o vrozené inteligenci, vypracovaná roku 1923 pod vedením Roberta Mearse Yerkese, profesora psychologie na Harvardské univerzitě a prezidenta Americké asociace psychologů, vycházela z následného předpokladu:

„V Americe musíme čelit možnosti rasové příměsi, která je mnohonásobně vyšší než v kterémkoliv evropské zemi, protože se do našeho rasového inventáře začleňují černoši. Úpadek inteligence Američanů bude proto mnohem rychlejší... kvůli přítomnosti černochů.“¹³²

A prohlášení speciálně ustanovené společné odborné komise *Americké asociace fyzické antropologie* (*American Association of Physical Anthropology*) a *Národní výzkumné asociace* (*National Research Council*) (jejímž členem byl i věhlasný česko-americký

---

¹³⁰ *Gay Marriage Has Twice the Support Today That Interracial Marriage Had When It Was Legalized in the 1960s* [online]. © 2005-2015 Pensito Media Group, LLC, 19. 2. 2010 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.pensitoreview.com/2010/02/19/gay-marriage-support-double-approval-of-mixed-marriage-in-1968-2/>

¹³¹ HEAD, T. *Interracial Marriage Laws: A Short Timeline History*. [online]. © 2015 About.com [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://civilliberty.about.com/od/raceequalopportunity/tp/Interracial-Marriage-Laws-History-Timeline.htm>

¹³² DOLEJŠÍ, Z a RELICHOVÁ, J. *Eugenika aneb Lze zlepšit dědičný potenciál lidské populace?* Masarykova univerzita, s. 17. Dostupné z: http://www.primat.cz/moje-materialy/detail/3189?seoId=muni-sci&_fid=dkfe#notify

antropolog Aleš Hrdlička) ještě roku 1926 oficiálně podpořilo srovnání afroamerických dětí a mláďat opic.¹³³

(Tato – obecně přijímaná a populární – forma kruté dehumanizace byla přitom přítomná u řady komerčních výrobků, knih i filmů – a to včetně animovaných „Disneyovek“ určených dětem – až do padesátých let. A vědecký výzkum naznačuje, že dopad těchto znelidšťujících zobrazení se – překvapivě vysokou měrou – promítá horším vnímáním černošského etnika i do současnosti.¹³⁴)

Někdy však rasový výzkum nabral i daleko temnější směr. Takovým byl i případ federálního *experimentu Tuskegee* (známého také jako *Americký Norimberk*), v rámci něhož byl – bez jejich vědomí – dlouhodobě neléčen syfilis u skupiny černošských obyvatel Alabamy (za účelem zjištění jeho „rasových odlišností“).

Tento „pokus“ trval od roku 1932 až do roku 1972, kdy zprávy o něm unikly do médií. Teprve poté následovalo jeho ukončení a zpřísnění celostátních pravidel pro zdravotnické experimenty.¹³⁵

7.2 Etika etnika

Ideovou základnou německého vědeckého rasismu se stalo dílo britsko-německého myslitele a spisovatele (a zetě hudebního skladatele Wilhelma Richarda Wagnera) Houstona Stewarta Chamberlaina *Základy 19. století (Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts)* z roku 1899. Ta byla obhajobou konceptu nadřazenosti „árijské“ rasy a naopak ocerňování rasy židovské.

Knihu *Skon významné rasy neboli rasový základ evropské historie (The Passing of The Great Race; or, The racial basis of European history)*, 1916) amerického právníka a amerického antropologa Madisona Granta – stojící na premise vytvoření rozsáhlého

---

¹³³ SAMAAN, A. *From a Race of Masters to a Master Race: 1948 To 1848*. A.E. Samaan, 2013, s. 11. ISBN 1-626-60000-7.

¹³⁴ GOFF, P. et al. *Not Yet Human: Implicit Knowledge, Historical Dehumanization, and Contemporary Consequences*. [online]. © Stanford University. Stanford, California [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www-psych.stanford.edu/~mcslab/PublicationPDFs/Not%20yet%20human.pdf>

¹³⁵ *U.S. Public Health Service Syphilis Study at Tuskegee* [online]. Centers for Disease Control and Prevention, 10. 12. 2013 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.cdc.gov/tuskegee/timeline.htm>

eugenického programu pro vytvoření ideální „nordické rasy“ – označil Adolf Hitler za svou „Bibli“.¹³⁶

Pilířem rasově eugenické politiky nacismu se ale stala publikace rasového výzkumníka Hanse Günthera s neméně výmluvným pojmenováním *Rasová věda německého lidu* (*Rassenkunde des deutschen Volkes*) z roku 1922.

A národní socialisté vývoj tímto směrem lačně pozorovali, pilně studovali a následně razantně aplikovali. Útok na Židy vedený pod záštitou swastiky byl pozvolný, ale setrvalý. Zpočátku byl primitivně manifestován hlavně hlučnými hordami „hnědokošiláckých“ gangsterů a demagogickými protižidovskými projevy NSDAP a bulvárního tisku.

Těch se samotný Hitler ve 20. letech vzdal a místo toho se jal pozitivně oslavovat Lid („Volk“) a Otčinu („Vaterland“), aby tak oslovil více potenciálních voličů, kterým jeho „mladistvý“ xenofobní radikalismus většinově nekonvenoval.¹³⁷

Přičemž ani odborná komunita, stejně jako „rasově hygienické“ hnutí, nebyly až do 20. let nijak zvlášť antisemitské. Například německá antropologie pod taktovkou – zapříisáhlého politického i společenského liberála – Rudolfa Ludwiga Carla Virchowa byla velmi egalitářská. Roku 1885 na antropologickém kongresu v Karlsruhe dokonce veřejně odsoudil vynořující se „nordický mysticismus“.

Jeho spolupracovník Josef Kollmann zde pak prohlásil, že všichni Evropané patřili k „mixu různých ras“ a deklaroval, že „výsledky kraniologie“ vedou k „boji proti jakékoli teorii nadřazenosti té či oné evropské rasy“ nad ostatními.

Ve svém výzkumu publikovaném roku 1886 analyzoval rozdíly mezi vlasy, pokožkami a barvami očí více než 6,5 milionu dětí. Na jejich základě dospěl k závěru, že neexistuje nic jako německá či židovská rasa.¹³⁸

---

¹³⁶ BLACK, E. Remarks Relating to my Spontaneous and Unrehearsed Testimony Before the House Judiciary Committee's Subcommittee on the Constituion on the Historical Question of Eugenics and Racism. [online]. U.S. House Judiciary Committee, 12. 5. 2011 [cit. 20e.gov/_files/hearings/pdf/Black12062011.pdf]

¹³⁷ KOONZOVÁ, C. *Svědomy nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009, s. 17. ISBN 978-80-7249-233-6.

V této souvislosti může zarazit, že německá společnost ve srovnání s tou francouzskou, britskou, italskou a rumunskou patřila až do roku 1933 k nejméně antisemitsky založeným. V průběhu sčítání lidu tam nikdy nebyly shromažďovány údaje o etnické příslušnosti.

Až do nástupu nacismu tak bylo statisticky podchyceno jen půl milionu Němců, kteří se hlásili ke členství v židovské obci. Zbýlých 200 až 300 tisíc občanů s židovskými předky, jež k této náboženské obci nepřínáleželi, bylo statisticky neviditelných a v populaci 65 milionu lidí se ztrácelo.¹³⁹

7.3 Hnědá věda

Postupně však – příklonem k (hitlerovým slovníkem) „zcela novému směru“ – došlo k radikálnímu obratu datovanému termínem přijetí Norimberských zákonů roku 1935. (Ke kterému dle některých došlo kvůli zákonné kanalizaci nenávistného antisemitismu a naopak zastavení nezákonné perzekuce Židů.¹⁴⁰)

Zákon o říšském občanství (Reichsbürgergesetz) vytvořil rozdíl mezi státní příslušností a říšským občanstvím („Staatsangehörige“). Politická a další práva směli uplatňovat pouze říšští občané, státní příslušníci byli oproti tomu chápáni jako Říši („Reich“) obzvláště zavázání za poskytovanou ochranu.

Občanem Říše mohl být jen „státní příslušník německé krve nebo krve druhově příbuzné“. Do roku 1943 byl zákon postupně doplněn o další prováděcí zařízení systematicky zbavující Židy všech občanských práv.

Narizení k zákonu o říšském občanství (Verordnung zum Reichsbürgergesetz) jako „objektivní“ kritérium pro posouzení příslušnosti jednotlivce k židovskému etniku stanovil přihlášení k judaismu členstvím v židovské obci. A to nejen jedince samotného, nýbrž i jeho rodičů a prarodičů, případně manželského partnera.

---

¹³⁸ SILBERSTEIN, L. a COHN, R. *The Other in Jewish Thought and History: Constructions of Jewish Culture and Identity*. New York: NYU Press, 1994, s. 375 – 376. ISBN 0-814-77990-5.

¹³⁹ KOONZOVÁ, C. *Svědomí nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009, s. 17. ISBN 978-80-7249-233-6.

¹⁴⁰ KOONZOVÁ, C. *Svědomí nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009, s. 223. ISBN 978-80-7249-233-6.

Za „plného Žida“ byl považován kdokoliv, kdo měl alespoň 3 židovské prarodiče. Osoby s menším podílem židovského původu byly považovány za „míšence“ („Mischlinge“) prvního či druhého stupně.¹⁴¹

Zákon o ochraně německé cti a německé krve (Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre) „proniknut poznáním, že čistota německé krve je předpokladem další existence německého lidu, a prodchnut neochvějnou vůlí, zabezpečiti německý národ pro všechnu budoucnost,“ zakázal uzavírání manželství i mimomanželské vztahy mezi Židy a nežidy („Rassenschande“).

Židům rovněž zakázal domácí zaměstnávání nežidovek mladších 45 let. Šel však i do takových podrobností, kdy Židům zakazoval vyvěšování říšské státní vlajky či užívání jejích barev, směli užívat výhradně barev židovských. Ty, kdo tato nařízení překročili, čekaly pokuty, nucené práce či uvěznění.

Zákon o ochraně genetického zdraví německého národa pak vyžadoval předsvatební vyšetření novomanželů, zda netrpí „rasovým poškozením“. Pokud ano, měl zapovězeno manželství. Každý občan musel dále vlastnit doklad o svém rasovém původu, tzv. *Ahnenpass*. Ten se skládal ze dvou částí: „*Rasový princip*“ a „*Pojem árijského původu*“. Vlastní rasový původ bylo nutno prokázat před rok 1800.

(*Norimberské zákony* se v průběhu války rozšířily i do dalších Německem okupovaných zemí. V Protektorátu Čechy a Morava byly principy zakotvené v těchto zákonech prvně použity v *Narizení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku* (1939).)

Tehdy se hlavní těžiště přesunulo k antisemitismu „neutrálnímu“, „kultivovanému“, „intelektuálnímu“ – jak říká Robert Proctor – „medikalizovanému“, prezentovanému odbornými studiemi, dokumenty a výstavami. Ten byl o to nebezpečnější tím, že narozdíl od čistě stranických výstupů nesl pečeť „nezávislosti“ a veřejnost mu tak byla více ochotna naslouchat.

---

¹⁴¹ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 48. ISBN 978-80-200-1763-5.

Židé byli rutinně dehonestováni jako „ničitelé kultury“, „rasoví znečišťovatelé“, nositelé „rasové tuberkulózy“, „parazité“, „bakterie“, „věčné pijavice“, „upíři“, „choroboplodné zárodky“ nebo „červi v hniјícím lidském těle“.

Léčba této choroby měla být radikální. Musela – jak řekl jeden vědec – „*spočívat ve vyhrříznutí hnilobné sněti, v množení užitečných elementů, ale ponechání méněcenných postupnému chřadnutí... (a ve) vyhubení všech lidí pokládanych za bezcenné či nebezpečné.*“¹⁴²

Už v roce 1933 tak začaly noviny typu *Deutsches Ärzteblatt* a *Münchener Medizinische Wochenschrift* kupříkladu se zveřejňováním podrobných statistik o počtech židovských lékařů v různých německých regionech. Lékařský tisk se též obecně začal více zaměřovat na „rasovou hygienu“.¹⁴³

V roce 1934 zveřejnil list *Volk und Rasse (Lid a rasa)* stať doktora Eugena Stähleho *Krev a rasa: výsledky nového výzkumu*, který na základě „nejnovějšího lékařského výzkumu“ už autoritativně prohlašoval, že při popisu jednotlivých ras „*nesmíme zůstat jen u vnějších tělesných znaků, dokonce ani u duševních vlastností ... Musíme jít hlouběji a zabývat se stejně důležitými rozdíly ve vnitřních tělesných orgánech.*“

Čtenáře se pak snažil přesvědčit o faktické rozdílnosti krve různých ras. Takový „objev“ měl i zcela praktické dopady. Vždyť „*co by to mohlo znamenat, kdybychom uměli určit Árijce už v laboratorní zkumavce! Pak by Židovi nepomohl ani podvod, křest, změna jména, občanství, ba ani operace nosu.*“¹⁴⁴

Roku 1935 profesor medicíny Alfred Böttcher v článku *Řešení židovského problému* fabuloval, že „*myšlení Žida*“ je z podstaty analytické či destruktivní povahy, která je „*stejně jako jeho krev, způsobena jeho chaotickým, nečistým původem.*“

Zatímco Žid vždy rozebírá věci na nejmenší součástky a atomy, „*takže se zdravý člověk v takové spoušti... už vůbec nemůže vyznat*“, „zdravý nežid“ uvažuje „*jednoduše, organicky, kreativně. Sjednocuje a buduje!*“ Podtrženo sečteno „*zákon krve žida*

---

¹⁴² LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o., 2008, s. 35. ISBN 978-80-7381-452-6.

¹⁴³ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 85. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 88.

*požaduje chaos, světovou revoluci a smrt! A zákon krve tvůrčího, hrdinného muže zase vyžaduje organický světonázor, světový mír a život!*¹⁴⁵

Velmi „organicky“ to stejného roku vyjádřil i Gerhard Wagner, když na norimberském sjezdu NSDAP prohlásil Židy za „chorobnou rasu“ a židovství za „ztělesněnou nemoc“. Podle něj byli Židé zatíženi mnoha nemocemi, se kterými se nežidé nemuseli potýkat.

Kdyby tak Němci umožnili míšení „židovské a nežidovské krve“, vedlo by to k přenášení chorobných genů „již zbastardizované židovské rasy“ do „relativně čisté německé populace“. Míšení krve mezi rasami tak představovalo „ohrožení zdraví“ Němců.¹⁴⁶

V tomto světle „otázku“ probíraly i odborné publikace, v nichž vědci zkoumající rasové složení nějakého společenství tvořili „rasovou diagnózu“ (*Rassendiagnose*). Vedoucí představitelé německého zdravotnictví pokládali prevenci takovýchto „chorob“ za součást legitimního programu ochrany veřejného zdraví.¹⁴⁷

A ani v tomto cíli nezůstali nacisté osamoceni, byť zahraniční podpora protižidovským opatřením byla o poznání chladnější, než tomu bylo u sterilizací. To však nezabránilo tomu, aby v *ERO* jásali nad otevřením prvního *Rasového úřadu pro eugenickou segregaci* v Dortmundu – se zřejmým zadáním „očištění“ německé rasy od židovských vlivů – s tím, že podle jednoho z tamních pracovníků by Hitler „měl být prohlášen čestným členem Eugenické matriky!“¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 184. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 215 – 216.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 158.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 113.

8 VYHLAZENÍ

8.1 (Bio)logické řešení

„Někdy v budoucnu, a ne už příliš vzdáleném, měříme-li čas stoletími, civilizované lidské rasy téměř určitě vyhubí a vytlačí přírodní skupiny celého světa. ... Mezera mezi člověkem a jeho nejbližšími příbuznými bude ještě širší, neboť bude oddělovat člověka, jak doufáme, ještě civilizovanějšího, než jsou potomci dnešních kavkazských kmenů, od nějaké opice stojící tak nízko, jako například pavián, anebo černochoa či Australce od gorily, jak je tomu dnes.“¹⁴⁹

Charles Darwin, O původu člověka,

Psychiatr a autor Robert Jay Lifton „páteř biomedicínské ideologie nacismu“ spatřuje v „léčbě smrtelného onemocnění árijské rasy vybitím všech Židů“. Její letmé náznaky se ve veřejném prostoru vyskytovaly už poměrně brzy.

Již v červenci roku 1933 Walter Gross, lékař a vedoucí *Nacionálně socialistického úřadu pro propagaci populační politiky a rasové prosperity*, ke svému projevu – u příležitosti schválení sterilizačního zákona – připojil ke svým skrytým útokům na Židy i mnohoznačnou výhrůžku: „*Růže, která nekvete, bude vytržena a vržena do ohně, zahradník podsekne neplodný strom.*“¹⁵⁰

Heinrich Luitpold Himmler, říšský vůdce SS, šéf gestapa a říšský ministr vnitra, použil podobně květnatého opisu hromadné genocidy, když hovořil o úkolu Vůdce, který musí postupovat jako „*šlechtitelský odborník, jenž chce-li vypěstovat novou odrůdu osvědčeného, ale přílišným křížením zeslabeného druhu, musí nejprve na poli zredukovat nechtěné rostliny*“.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ DARWIN, CH. *O původu člověka*. Praha: Academia, 1970, s. 109.

¹⁵⁰ KOONZOVÁ, C. *Svědomy nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009, s. 138. ISBN 978-80-7249-233-6.

¹⁵¹ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 36. ISBN 978-80-7381-452-6.

Už v prosincových dnech roku 1938 na berlínském shromáždění vládních lékařů jejich šéf Leonardo Conti avizoval záměr vlády najít konečné řešení („endgültige Lösung“) židovského problému v Evropě.¹⁵²

A ve svém nechvalně proslulém projevu před Reichstagem 30. ledna 1939 si již nebral rukavičky ani Hitler, když bez obalu deklaroval své budoucí záměry: „*Na světě je spousta místa k životu. Ale dojem, že židovský lid byl vybrán bohem, aby žil z produktivity jiných lidí, musí konečně zajít.*

Židé si prostě budou muset zvyknout na vykonávání nějaké společensky přijatelné, konstruktivní činnosti – stejně jako ostatní – jinak, dříve či později budou čelit problémům, o kterých se jim nikdy nesnilo...

*Dnes budu znovu prorokem: pokud se mezinárodnímu finančnímu židovstvu v Německu a v cizině podaří zatáhnout národy světa do světové války, nepovede to k bolševizaci zeměkoule a tím k vítězství židovství, ale ke zničení židovské rasy v Evropě.*¹⁵³

Nejhorší formě rasové eugeniky otevřelo dveře dokořán napadení Polska v září roku 1939. V prvních letech války vycházel v *Deutsches Ärzteblatt* pravidelný sloupek *Řešení židovské otázky*, který se zabýval soudobými návrhy nejen v Německu, ale i Rumunsku, Číně, Japonsku, Itálii a dalších zemích. List přetiskl (tučným písmem) Hitlerův výrok, že další válka v Evropě by nevedla k bolševizaci zeměkoule, ale k zániku židovské rasy v Evropě.¹⁵⁴

Pro zavedení řady dramatických diskriminačních opatření v polském Generalgouvernementu po roce 1940 nacisté využili osvědčený zdravotní argument prevence infekčních chorob údajně šířených Židy. Zavedení části vyhrazené speciálně pro Němce ve varšavských tramvajích tak *Krakauer Zeitung* okomentoval jako „hygienickou nutnost“. Zákaz cestování pro Židy v polských vlacích nacistický tisk oslavoval tučnými titulky *Bacilonosiči vykázáni ze železnice*.¹⁵⁵

---

¹⁵² PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 231. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁵³ Tamtéž, s. 231

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 231.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 219.

Stejného zdůvodnění ochrany veřejného zdraví před šířením epidemických nemocí „židovskou nákazou“ bylo použito i při založení „karantény“ v podobě lodžského židovského ghetta. Zvláštní pokyny, jimiž nařizoval založení židovských ghett ve větších polských městech, vydal šéf represivních složek Reinhard Tristan Eugen Heydrich už v září 1939.

Sebenaplňující proroctví o rozšiřování chorob pak bylo využíváno i pro další soustředování Židů do ghett, ve kterých se nemoci začaly šířit už epidemickou rychlostí.

Krátce po invazi do Polska přinesly německé radiostanice reportáž jednoho Goebbelsova spolupracovníka, který se nedávno vrátil z návštěvy Varšavy a Lodže. Její autor popsal Židy v ghettech jako „*vředy, které je nutné vyříznout z těla evropských národů*“. Tvrdil, že pokud se nepodaří Židy v ghettech zcela izolovat, „*otráví svým jedem celou Evropu*“.¹⁵⁶

I německý lékařský tisk zřetelně přizvukoval v tom, že pro Židy není v Říši místo. Doktor W. Bormann v článku pro *Ärzteblatt für den Reichsgau* navhoval, aby „znovunabytá“ německá území na východě byla osídlena „výhradně Němci“.

Geografického oddělení árijské a židovské rasy šlo podle odborných médií dosáhnout dvěma způsoby: vytvořením židovského státu či uvězněním Židů v ghettech. Přičemž druhá možnost „*se dá uskutečnit rychleji a bude mít větší účinek*“.¹⁵⁷

Deutsches Ärzteblatt se radoval, že „díky“ přijatým opatřením počínají mizet smíšené židovsko-polské oblasti a zanikly i židovské živnosti. Krom toho „*byl Žid poprvé po mnoha staletích přinucen změnit svůj životní styl. Poprvé musí pracovat. K tomuto účelu byli Židé shromážděni do oddílů nucených prací ... Tento postup se v Generalgouvernementu mimořádně dobře osvědčil*“.¹⁵⁸

Oficiální lékařský list pro říšskou župu Wartheland hájil návrhy na zřízení katedry se zaměřením na „židovské studie“ („Judenforschung“) v okolí lublinského ghetta tím, že

---

¹⁵⁶ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 220. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 226.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 226.

by tam studenti měli možnost Židy pozorovat „ve víceméně přirozeném stavu“.¹⁵⁹ Místo toho však došlo na realizaci nejbrutálnějšího z nacistických projektů. Plánu na Evropu, která by byla Židů zcela prostá („Judenfrei“).

8.2 Žid nesmí žít

Jako jeho předvoj vznikl v září roku 1940 i „dokument“ *Věčný Žid (Der Ewige Jude)* – duchovní dílo Goebbelse – inspirovaný fotografickou publikací *Věčný Žid: Obrazová dokumentace* a na ni navazující výstavu, kterou v zimě 1937 – 1938 navštívilo přes půl milionu návštěvníků.¹⁶⁰ Toto „dílo“ vzniklo ve dvou verzích: jedné pro publikum dospělé, druhé pro dětské (neobsahující krvavou pasáž o způsobu přípravy košer jídla).

Věčný Žid Fritze Hipplera – propagandistickou „přidanou hodnotou“ srovnatelný s *Vítězstvím víry* (1933) Leni Riefenstahlové – začíná pasáží, v níž „ve víceméně přirozeném stavu“ ukazoval život nacisty zbídačených polských Židů, neboť – jak tvrdí – „Civilizovaní Židé, které v Německu známe, nám však dávají neúplný obrázek jejich pravého rasového charakteru“, přičemž „Tento film ukazuje... Židy, jak skutečně vypadají, než se skryjí za masku civilizovaných Evropanů.“¹⁶¹

Film užívá klasických manipulativních technik, kdy zobrazování pracovitých Němců podkresluje budovatelská a optimistická hudba, zatímco vyobrazení Židů hudba dramatická až děsivá. Šíření Židů do světa je srovnáváno s šířením krys, jejichž záběry jsou použity i když vypravěč hovoří o „škodách“, „nákaze“ a „infekčních chorobách“.

Proklamovaným cílem *Věčného Žida* bylo „vzdělání“ publika v oblasti původu, výchovy, vzdělávání, náboženství, kultury a působení Židů. Celý film pak končí záběry z Říšského sněmu a úryvkem projevu Adolfa Hitlera zahrnujícím „proroctví“ o vyhlazení Židů. Tím byl Hitlerův závazek vyhlásit válku Židům definitivně stvrzen.

A aby bylo veřejné mínění pro účely přicházejícího masového rasového pogromu dostatečně „vláčné“, vyhlásil Goebbels 7. září 1941 tuto proklamaci za „heslo týdne“, načež byly po Berlíně vylepeny obrovské plakáty stejného obsahu.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 226.

¹⁶⁰ KOONZOVÁ, C. *Svědomí nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009, s. 257. ISBN 978-80-7249-233-6.

¹⁶¹ *The Eternal Jew*. [film] Režie HIPPLER, F. Německo, 1940. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=8ZsafHfdQus>.

Od této chvíle došlo k vyhrěznutí neskrývané nacistické nenávisti v plné nahotě. Goebbels si tak v úvodníku *Das Reich* bez okolků dovolil vyzývat Němce, aby bez milosti „ničili tuto špínu“, neboť likvidace Židů odpovídá – přesně dle dikce vědeckého rasismu – „*elementárním zákonům národní a společenské hygieny*“.

Ne soucitem, nýbrž smyslem pro povinnost musí být Němci vedeni při realizaci tohoto přetěžkého „úkolů“. Přičemž pro klid duší pravověrných Árijců neopomněl zdůraznit, že „*Chirurgický řez povedeme radikálně, bez milosti a slitování*“.¹⁶²

Pro Berlínany připravil Goebbelsův tým i 4stránkový leták, který nesl vražedné poselství: „*Kdykoli vidíš tuto nášivku... přemýšlej o všem, čeho se Židé na tomto Volku dopustili*“. Následoval výpis všech nepravostí – které se již dávno staly neodlučitelnou součástí učebnic, výstav a dokumentárních filmů –, jichž se zločinné Židovstvo na Árijcích údajně dopustilo. Mimo jiné prý (zřejmě svou „nečistou“ krví) „otrávil Volk“ a zničilo morálku.

To vše podtrženo všeřikajícím titulkem nepokrytě sdělujícím skutečné úmysly režimu: „*Dnes poprvé* (tady je text přerušen žlutou nášivkou s nápisem „Jude“, která se o týden později stala povinnou součástí oděvu Židů) *je možno otevřeně odhalit, jaké jsou skutečné úmysly světového Židovstva*.

Žid (text znovu narušen nášivkou) *musí zemřít! Tisíce slušných a úctyhodných* (opětovné přerušení stejným symbolem) *bude vyhlazeno*.“¹⁶³ Velkolepé finále nacistické hrůzovlády eugenickou kosou v jí porobeném evropském panství bylo na spadnutí.

Když v území pod jeho nadvládou došlo na vybíjení Židů, právník a „generální guvernér“ Polska Hans Frank úlevně prohlásil, že „*nyní se nemocná Evropa znovu uzdraví*“.¹⁶⁴

Předseda říšského sněmu, zakladatel gestapa, ministr letectví a zástupce Hitlera po většinu 2. světové války Hermann Göring se zase vyjádřil, že „*Tato válka není druhou*

---

¹⁶² KOONZOVÁ, C. *Svědění nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009, s. 327. ISBN 978-80-7249-233-6.

¹⁶³ Tamtéž, s. 327 – 328.

¹⁶⁴ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 35. ISBN 978-80-7381-452-6.

světovou válkou. *Toto je velká rasová válka (Rassenkrieg). V podstatě jde o to, zda tu zvítězí Němci a Arijci, nebo zda svět ovládnou Židé. To je smysl našeho boje.*“¹⁶⁵

V listopadu 1942 se v *Informationsdienst des Hauptamtes für Volksgesundheit der NSDAP*, časopise vydávaném *Říským zdravotnickým nakladatelstvím*, objevila poznámka, o článku *Přípravná opatření ke konečnému řešení evropské židovské otázky* uveřejněném v Důvěrných sděleních stranického kancléřství.

Výtisky tohoto časopisu přitom kolovaly po lékařských fakultách některých univerzit.¹⁶⁶ Můžeme se jen dohadovat o tom, co si profesori mysleli při čtení tohoto titulku. Není ovšem tak těžké si to domyslet.

Dále se ke „konečnému řešení“ německá média nevyjadřovala. Celá záležitost tak pokrytecky zůstala „veřejným tajemstvím“. V závěrečné fázi existence třetí říše se zkrátka – demoralizovaná a znečitlivěná – většina Němců ve věci utrpení svých „bratrů a sester“ stala v lepším případě apatickou, v horším případě aktivně příčinlivou. Léta zakořeněných předsudků, válečných těžkostí, rasových zákonných opatření, non stop medializované propagandy a rasové vědy si vybraly svou daň.

8.3 Pod koly eugeniky

A v táborech smrti se po konferenci ve Wansee rozjela etnická čistka na plné otáčky. Po počátečním „barbarském“ střílení „rasových nepřátel“ se – i kvůli psychickým problémům, které to působilo střelcům – (v rámci vyhlazovacích táborů tzv. *Akce Reinhard*) přešlo k „vyspělému“ zabíjení skrze plynové komory.

Nejčastěji byl ta tímto účelem užíván Cyklon B, prostředek *Německé společnosti na výrobu prostředků k hubení škůdců*. „Metafory“ zapracovaly. Vězni, karikováni jako zvířata, bídně hynuli prostředky určenými (smutně symbolicky) k hubení hlodavců a hmyzu.

„Objektifikace společnosti“ nacistům umožnila selektovat a posílat na smrt „méněcenné“ lidi. Koneckonců, podle zruďné doktríny nacionálního socialismu,

¹⁶⁵ CIBUZAR, P. *Historické a intelektuální kořeny eugeniky a rasové hygieny*. Západočeská univerzita v Plzni, 2010, s. 42. Dostupné z: <https://portal.zcu.cz/portal/prohlizeni.html>

¹⁶⁶ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 232. ISBN 978-80-200-1763-5.

likvidováním Židů a jiných „bacilů nemoci stravující tělo německého národa“ pouze řádně léčili pacienta, kterým byl celý „Německý lid“ („Volksdeutsche“).¹⁶⁷

K tomuto účelu bylo vypracováno několik eufemismů. „Akce“ znamenala násilnou akci proti Židům a jiným civilistům německými jednotkami, „přesídlení na východ“ („Umsiedlung nach dem Osten“) pak odkazovala na nucené deportace Židů do vyhlazovacích táborů.

Lékaři SS odesílali ke „speciálnímu ošetření“ („Sonderbehandlung“) – kódové označení pro smrt – osoby slabé, s nakažlivými chorobami či kohokoli, kdo se s nimi ocitl na nemocničním bloku. Dohlíželi na vraždění v plynových komorách, konstatovali smrt obětí, podepisovali úmrtní listy se smyšlenými důvody úmrtí.

Jen v největším komplexu koncentračních táborů („Konzentrationslager“) Auschwitz (Oświęcim, Osvětim) v Polsku bylo na smrt posláno 75 procent až 90 procent nově příchozích, přičemž průměrná doba přežití se pohybovala okolo 3 až 6 měsíců. Zahynulo zde více než milion lidí. (Pro srovnání, celkově si vyvražďovací tábory vyžádaly 1 650 000 životů..)

Robert Jay Lifton to komentuje: „*Lze říci, že lékař na rampě, jenž prováděl selekci, představoval svého druhu bod omega, byl mytickým strážcem brány, která odděluje svět živých od světa mrtvých, byl konečným naplněním nacistické vize terapeuticky zdůvodněného masového vraždění.*“¹⁶⁸

V roce 1944 tak mohl biolog a ředitel berlínského *Institutu císaře Viléma pro antropologii, lidskou dědičnost a eugeniku* a *Institutu pro genetickou biologii a rasovou hygienu* Otmar Freiherr von Verschuer pyšně prohlásit, že „nebezpečí“, které pro německý národ představovali Židé a Cikáni, bylo „*díky rasově-politickým opatřením posledních let eliminováno*“. V této souvislosti také podotknul, že očištění Německa od „cizích rasových elementů“ vyžadovalo širší úsilí zahrnující celou Evropu.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 45. ISBN 978-80-7381-452-6.

¹⁶⁸ LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008, s. 37. ISBN 978-80-7381-452-6.

¹⁶⁹ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 231. ISBN 978-80-200-1763-5.

17. prosince 1942– jako reakci na doručený dokument *Masové vyhlazování Židů v Německem okupovaném Polsku (The Mass Extermination of Jews in German Occupied Poland)*¹⁷⁰ polské exilové vlády – vydaly americká a britská vláda coby zástupci Spojenců *Společnou deklaraci členů Spojených národů proti vyhlazování Židů (Joint Declaration by Members of the United Nations Against Extermination of the Jews)*.

V ní popsaly probíhající vyvražďování Židů (Šoa). Kritizuje v něm německé úřady, které „*se nespokojily s upíráním práv příslušníkům židovské rasy ve všech teritoriích, na která byla rozšířena jejich barbarská vláda*“.

Místo toho „*nyiní začínají uskutečňovat Hitlerem často opakovaný záměr exterminace židovského lidu Evropy*“. *Deklarace* obsahuje i narážku na Polsko jako „nacistická jatka“. „*Nejsilnější možnou formou*“ pak „*tuto bestiální politiku chladnokrevného vyhlazování*“ odsoudila.¹⁷¹

Dokument byl čtený ministrem zahraničí před členy britského parlamentu a otištěný na přední straně *New York Times* i v dalších novinách. Ovšem celkové pokrytí probíhajícího *holokaustu (holocaust)* médii Spojenců bylo nedostatečné.

Důvodem byly jednak oprávněné preventivní obavy žurnalistů z reportování zvěstev páchaných Němci, která se později ukáží jako falešná a vykonstruovaná válečnou propagandou (jako tomu bylo v případě 1. světové války), soustředění na situaci na bojišti, ale i domácí antisemitské nálady (vyhnutí se popisu konfliktu jako „války pro Židy“).

Ty v USA dosáhly svého vrcholu koncem války. Tamní průzkum ukazuje, že ještě v roce 1944 více respondentů vnímalo jako „hrozbu“ Židy (25 procent), než německé i

---

¹⁷⁰ *The Mass Extermination of Jews in German Occupied Poland*. Hutchinson & Co, 1942. Dostupné z: <http://www.msz.gov.pl/resource/e7497fea-f446-4f82-80b1-169d609d697a:JCR>.

¹⁷¹ *Joint Declaration by Members of the United Nations Against Extermination of the Jews*. 1942. Dostupné z: http://en.wikisource.org/wiki/Joint_Declaration_by_Members_of_the_United_Nations_Against_Extermination_of_the_Jews

japonské Američany.¹⁷² (Ačkoli válka, která se v Pacifiku vedla, si v mnohém v ničem nezahladila s tou na východní frontě.¹⁷³)

Hrůzný kolaps „tradiční“ morálky pod náporom eugeniky – vědy, která před více než půl stoletím lidstvu ambiciózně slibovala „největší vývojový skok od vynálezu kola“ – byl kompletní a pod jeho troskami bezvládně leželo 11 až 17 milionů obětí. Z toho 5 až 6 milionů Židů, tedy třetina evropského židovstva. (Přičemž celkově si 2. světová válka vyžádala přes 60 milionů mrtvých.) Zrůdné dílo eugenické zkázy bylo „zdrárně“ završeno.

---

¹⁷² ROSE, K. *Myth and the Greatest Generation: A Social History of Americans in World War II*. New York: Routledge, 2013. ISBN 1-135-90994-6. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=7WiPUjgq-ZAC&dq=Myth+and+the+Greatest+Generation:+A+Social+History+of+Americans+in+World+War+II&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

¹⁷³ DOWER, J. *War Without Mercy: Race & Power in the Pacific War*. Pantheon, 1993. ISBN 0-394-75172-8.

9 POZDNÍ VÝVOJ

9.1 Všichni dobří nacisté

To však není nic proti Německu, kde se 37 procent dotázaných v Američany okupované zóně roku 1946 domnívalo, že „vyhlazení Židů, Poláků a jiných „ne-Árijců“ bylo nezbytné pro bezpečnost Německa“ (a většina si myslela, že nacionální socialismus byl dobrá idea, která byla jen špatně aplikována).

V roce 1952 bylo 37 procent dotázaných přesvědčeno, že Německu je bez Židů lépe, přičemž 1 ze 3 oslovených se vyjádřil, že Židé by neměli mít stejná práva jako „Árijci“ (současně však k Hitlerovi zaujímalo kladný postoj jen 25 procent respondentů). (Ačkoli relevance těchto statistik je rozporována.)¹⁷⁴

To vše po tzv. *Norimberském procesu*, ve skutečnosti souboru několika do roku 1949 proběhnuvších soudních procesů (prvně za účasti všech Spojenců, později jen Američanů) před vojenskými tribunály s mnoha válečnými zločinci. Nejdůležitější z nich byl *Proces s hlavními válečnými zločinci z let 1945 – 1946*.

Ten před zraky světa přestřel zdrcující obžalobu nacistického „zločinu beze jména“ („a crime without a name“), podpořenou i vizuálními a audiovizuálními podklady (záběry koncentračních táborů a jejich vězňů, ale i samotnou nacistickou propagandou). Také z *Norimberského procesu* byl pořízen zvukový a obrazový záznam, mimo to o něm vznikl i snímek *Norimberk (Nuremberg, 2000)*.

Lékaři byli souzeni v následném tzv. *Procesu s doktory (Doctors' Trial)* mezi lety 1946 – 1947. Za zločiny proti lidskosti však bylo odsouzeno jen jejich nepatrné procento. Šlo kupříkladu o Karla Brandta, Karla Gebhardta, Paula Nitscheho, Joachima Mrugrowského nebo Gerharda Rose.¹⁷⁵

Brzy ovšem začaly západní mocnosti (víceméně pragmaticky) ustupovat z původně proklamovaných principů a Američané „upravovali“ spisy nacistických lékařů a vědců,

---

¹⁷⁴ *Denazification*. [online]. © 2015 TitiTudorancea.net [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.tititudorancea.com/z/denazification.htm>

¹⁷⁵ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 327. ISBN 978-80-200-1763-5.

aby mohli emigrovat do Spojených států a své zkušenosti a znalosti zužitkovat v jejich prospěch.

Exemplárním příkladem jsou Wernher Magnus Maximilian, Freiherr von Braun a Arthur Louis Hugo Rudolph, bývalí důstojníci SS, kteří se díky tomu podíleli na konstruování amerického vesmírného programu. Ze špičkových nacistických lékařů se podobně blahosklonného zacházení dočkali například Hermann Becker-Freysing, Siegfried Ruff, Konrad Schaefer nebo Kurt Blome.¹⁷⁶

Snahy o (jakkoli mělkou) takzvanou *denacifikaci* (tedy očištění veřejného života od lidí zkompromitovaných svým působením v nacistické éře) ve Spolkové republice Německo pak definitivně opadly – či byly dokonce zvráceny – po roce 1951, pro jejich pocíťovanou kontraproduktivnost ve vztahu k německému obyvatelstvu, potřebu jeho finančního „postavení na nohy“ i prioritu, kterou na sebe převzala studená válka.

(Německá demokratická republika pod vládou komunistické strany se mezitím bývalých členů NSDAP víceméně zbavila, vyměnila politické elity, odmítla se považovat za právního nástupce nacistického Německa a ze vzestupu hitlerismu nadále vinila kapitalismus.)¹⁷⁷

Začátkem padesátých let se tak pozornost nově vzniklé republiky přeorientovala od potrestání viníků ke kompenzaci poškozených („Wiedergutmachung“), a to jak verbální (SRN se ústy svého kancléře Konrada Adenauera – který však za spáchaná přikopí konzervativně vinil jen „kriminální kliku okolo Hitlera“ – omluvila roku 1951, NDR – coby „ta antifašistická“ část Německa“ – pro srovnání až v roce 1990), tak finanční.

Za tímto účelem začalo Západní Německo vyplácet reparace státu Izrael i individuálním obětem, jejichž zákonné vymezení bylo ovšem dosti restriktivní. Nespádali tak pod ně v koncentračních táborech držení homosexuálové, Romové, „asociálové“ a bezdomovci. Všechny tyto skupiny totiž zákon o reparacích – v souladu s předcházející nacistickou terminologií – kolektivně označil za „kriminálníky“.

---

¹⁷⁶ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 330. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁷⁷ STRAŠÍK, L. *Německé vyrovnání s holocaustem: Když zlo i pokora dostaly tvář*. [online]. © Česká televize 1996 – 2015, 27. 1. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/299478-nemecke-vyrovnani-s-holocaustem-kdyz-zlo-i-pokora-dostaly-tvar/>

Velmi přísně probíhalo i posuzování způsobilosti těch, jejichž odškodnění legislativa umožňovala. Až absurdní tvrdost přijatých pravidel může být ilustrována na příkladu manželky v Auschwitzu zavražděného Žida, která podle státních regulí neměla nárok na získání kompenzace.

Protože „osobně nacistickým násilním netrpěla“, neboť se se svým manželem mohla „z vlastní svobodné vůle“ (ve skutečnosti po silném nátlaku ze strany NSDAP) rozvést, čímž by ho od jeho osudu uchránila. Čili si za jeho zplynování v podstatě „mohla sama“. Většina Němců přitom s touto nadmíru restriktivní právní praxí vyjadřovala souhlas.¹⁷⁸

Poté veřejný, soudní i politický zájem o nacistickou etapu značně opadl – koneckonců tehdejší německý národ sebe sama viděl jako jednu z obětí války (bombardování, represí, hladu a ponížení), v mírnějším případě nevinnou „mlčící většinu“ – a nastalo opětovné pokrytecké mlčení.

Členem německé vlády se roku 1953 dokonce stal Theodor Oberländer, který během války vedl batalion Nachtigall, jenž na Ukrajině postřílel 7 tisíc především židovských a polských intelektuálů. Deníku *Der Spiegel* nezbylo, než si povzdechnout: „*Tento muž se nikdy neměl stát ministrem.*“¹⁷⁹ K rezignaci byl Oberländer donucen o 7 let později.

9.2 Mládí vpřed

Znovu se kritická reflexe minulosti vynořila (a od té doby nezmizela) až v polovině 60. let v rámci obecnější politizace studentského uvědomění, protestů proti německé politice na Středním východě a americké politice ve Vietnamu. Tehdy také započalo skutečné vyrovnávání s minulostí („Vergangenheitsbewältigung“).

Velkou – a tentokrát převážně pozitivní – roli v tomto období sehrála i média, která zprostředkovala izraelský proces s nadporučíkem SS a „konstruktérem holokaustu“ Adolfem Eichmannem mezi lety 1962 – 1963 (který vyústil v trest smrti) i

---

¹⁷⁸ LÜDTKE, A. "Coming to Terms with the Past": *Illusions of Remembering, Ways of Forgetting Nazism in West Germany*. [online]. © 2000-2014 JSTOR [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2124850?sid=21105310559721&uid=3737856&uid=4&uid=2>

¹⁷⁹ TETENS, T. *The New Germany and the Old Nazis*. New York: Random House, 1961, s. 192.

německý tzv. *Frankfurtský (Osvětimský) proces* s personálem tábora Auschwitz v letech 1963 – 1966.

Ani teď to ale s historickým uvědoměním nebylo nijak slavné. Po půl roce od zahájení prvního *procesu za Auschwitz* podle průzkumu 39 procent Němců uvádělo, že by se podobný soud tak dlouho po konci války vlastně vůbec neměl odehrávat. V únoru 1965, ještě před vynesením rozsudků, dokonce 60 procent dotázaných požadovalo, aby se řízení zastavilo.

Současně však přitahovalo pozornost desítek tisíc lidí, kteří je chtěli osobně sledovat. Rozsudky odsouzených byly nakonec relativně mírné, jeden francouzský reportér je oglosoval jako „*moře krve, které se vsáklo do písku*“.¹⁸⁰

Kritičtější pohled na období třetí říše v západním Německu institucionálně zakořenil až v 70. letech, kdy vlivnější místa začali obsazovat lidé, kteří studovali koncem 60. let, tedy období, kdy bývalí nacisté začali odcházet do důchodu. (Současně se však v tomto období zvýšila podpora neonacistických politických subjektů.)

Symbolem počátku procesu tohoto pozitivního obratu se stalo gesto pokleknutí antifašistického německého kancléře Willyho Brandta u příležitosti první poválečné návštěvy Polska, konkrétně pomníku protinacistického varšavského povstání v roce 1970.

Šlo o událost tak nečekanou, že musela zasáhnout i tehdejší komunistická cenzura, která tento výjev buď vůbec neukázala, nebo účelově ořízla obraz tak, aby to vypadalo, že kancléř stojí. I doma ale za toto gesto Brandt čelil tvrdému odporu, když je v anketě téměř polovina Němců označila za přehnané.

Magazín *Der Spiegel* týden poté napsal: "*Pokud tento muž, který za zločiny nenesl spoluodpovědnost, poklekně v bývalém varšavském ghettu, nedělá to kvůli sobě. On, který to nemá zapotřebí, klečí za všechny, již to zapotřebí mají, ale nepokleknou –*

---

¹⁸⁰ STRAŠÍK, L. *Německé vyrovnání s holocaustem: Když zlo i pokora dostaly tvář*. [online]. © Česká televize 1996 – 2015, 27. 1. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/299478-nemecke-vyrovnani-s-holocaustem-kdyz-zlo-i-pokora-dostaly-tvar/>

protože k tomu nemají odvahu nebo to učinit nemohou. Přiznává vinu, kterou sám nenese, a prosí o odpuštění, o něž prosit nemusí. Klečí za Německo."¹⁸¹

V letech 1973 až 1974 ovšem poznamenal reputaci *Světové medicínské asociace* PR skandál, když se zjistilo, že její zvolený prezident Ernst Fromm, dosavadní prezident (západo)Německé medicínské asociace a její kandidát na tento post, byl v době války příslušníkem teroristických jednotek SA a SS. WMA byla přitom po válce ustanovena přesně kvůli zabránění opakování „medicínských“ válečných zločinů.¹⁸²

Ještě hanebnější bylo rozhodnutí Spolkového soudu z Karlsruhe z roku 1974, které potvrdilo osvobozující verdikt soudu nižšího stupně na základě toho, že lékař Kurt Borm obžalovaný ze zapojení do programu T4 nebyl jako přesvědčený nacističtina schopen rozpoznat „nedovolenost“ masové vraždy.

Tím zpětně legitimizovala dlouho a široce uplatňovanou justiční praxi, při které soudy rozhodující o této materii hledaly kdejaké okolnosti, které by se pachatelům daly přičíst k dobru („spořádaný život“, „dobrý charakter“, „dlouholetá činnost ve službě lásky k bližnímu“), neutralizovaly samotný zločin (používáním výrazů jako „uspání“ nebo dokonce „zkrácení žití nevhodného života“) a o jejich obětích se vyjadřovala s despektem („prázdne lidské slupky“).

Samotný akt pak často klasifikovaly jako „zabití“, na které se oproti „vraždě“ vztahovala doba promlčení. Z toho se dá dovodit, že stejně jako lékařství i justice dlouho zůstávala neoblomnou baštou nacistických apologetů.¹⁸³

List *Süddeutsche Zeitung* rozsudek Spolkového soudu označil za „nejhorší rozhodnutí, které kdy němečtí soudci učinili“. *Frankfurter Allgemeine* zase otiskl *Otevřený dopis spolkovému prezidentovi*, pod nějž se podepsali přední intelektuálové, a ve kterém rezolutně tvrdí, že na světě neexistuje „člověk, at' už konzervativní, nebo pokrokový,

---

¹⁸¹ STRAŠÍK, L. *Německé vyrovnání s holocaustem: Když zlo i pokora dostaly tvář*. [online]. © Česká televize 1996 – 2015, 27. 1. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/299478-nemecke-vyrovnani-s-holocaustem-kdyz-zlo-i-pokora-dostaly-tvar/>

¹⁸² SEIDELMAN, W. *Whither Nuremberg?: Medicine's Continuing Nazi Heritage*. s. 152 – 153 [online]. © 2015 International Physicians for the Prevention of Nuclear War [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ippnw.org/pdf/mgs/2-3-seidelman.pdf>

¹⁸³ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 205. ISBN 80-85821-90-7.

který by se nezhrozil nad privilegovaním masové vraždy a totožného smýšlení, jako se stalo ve Spolkové republice Německo. ¹⁸⁴

9.3 Vratké vyrovnání

Jako velmi formativní a osvětový prvek pro utváření veřejného historického povědomí o holocaustu se ukázala americká televizní minisérie *Holocaust* Marvina J. Chomskyho z roku 1978, mapující bez příkras život židovské rodiny Weissových za doby nacistického Německa.

Šlo o první významné „hollywoodské“ surově pojaté drama na téma holocaustu natočené od konce války, kdy je zahalily obavy ze znepřátelení západoněmeckých obyvatel a ztráty spojence. *Holocaust* tím prošlapal cestu pozdějším počinům reflektujícím historii šoa typu *Sophiina volba* (*Sophie's Choice*, 1982) či *Schindlerův seznam* (*Schindler's list*, 1993).

(Pro zajímavost: Československá kinematografie byla v nakládání s touto materií – jakožto méně významná země a nadto součást „nevinného“ Východního bloku – poněkud progresivnější s *Modlitbou pro Kateřinu Horowitzovou* (1965) nebo *Jakubem Lhářem* (*Jakob, der Lügner*, 1974), z pozdějších je možno jmenovat například *Všechny moje blízké* (*Wszyscy moi bliscy*, 1999).)

Vysílání *Holocaustu*, této – v zámoří i v Německu mimořádně populární – minisérie bylo v SRN v programu televize doprovázeno televizními diskuzemi zasvěcených historiků, do kterých mohli vstupovat i diváci, z nichž značná část mladších ani netušila, k čemu v jejich zemi v dané době docházelo. Veřejný tlak způsobený pořadem pak zapříčinil i odstranění promlčecí lhůty z německé legislativy vztahující se k potrestání zločinů z etapy nacionálního socialismu.¹⁸⁵

V letech 1986 až 1989 vypukla rovněž kontroverzní mediální debata (*Historikerstreit*) mezi německými historiky o tom, zda zločiny nacismu byly unikátní nebo snesou srovnání se zločiny spáchanými Sovětským svazem či jestli byl nacionální socialismus

¹⁸⁴ SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001, s. 201. ISBN 80-85821-90-7.

¹⁸⁵ *Imaginary Witness: Hollywood and the Holocaust*. [film] Režie ANKER, D. USA, 2007.

důsledkem specifické „německé cesty“ nebo k jeho uplatnění mohlo dojít kdekoli. Tento spor nebyl dodnes přesvědčivě rozřešen.

Tuhý odpor procesu vyrovnávání s minulostí dlouhodobě kladla západoněmecká zdravotní asociace – účelově za vše špatné vinící pouze „vrchní vedení“ nacistického zdravotnictví – známá letitou vstřícností vůči nacistům a naopak ostrakizací hlasů volajících po větší sebereflexi (tato „tradice“ byla ostatně založena už zvolením jejího prvního prezidenta Karla Haedekampa, člena SA). Té v roce 1986 nebylo stydno odebrat akreditaci doktorovi Hartmutu Hanauske-Abelovi za zveřejněný článek, v němž se (po právu) zamýšlel nad zodpovědností lékařů za zločiny nacionálního socialismu.¹⁸⁶

Mezi lety 1993 – 1994 se WMA znovu dopustila faux pas zvolením za prezidenta „černého koně“ německého sdružení a jeho dosavadního předsedu Hanse Joachima Seweringa, který byl kvůli svému příslušnictví k SS i zapojení do programu T4 posléze donucen odstoupit.

Přesto na jeho podporu vystoupilo německé profesní sdružení prostřednictvím svého prezidenta Karstena Vilmara i německý pokladník WMA Adolf Hallmayr, který se na jejím sjezdu snížil k „ospravedlnění“ vraždy čtrnáctileté dívky – z níž byl Sewering podezírán – tvrzením, že šlo o „agresivního“ a tedy „nebezpečného“ pacienta.¹⁸⁷

Až v roce 2010 – 65 let po konci 2. světové války – vydala oficiální omluvu a prosbu o odpuštění za své válečné zločiny i „*ticho, marginalizaci a popírání, které příliš dlouho charakterizovaly psychiatrii v poválečném Německu*“ *Německá asociace pro psychiatrii, psychoterapii a psychosomatiku*.¹⁸⁸

A teprve roku 2012 – po kompletní generační obměně – se k přiznání hloubky svého provinění konečně odhodlala i celá *Německá medicínská asociace*, když v tzv. *Norimberském prohlášení* dooznala, že „*tyto zločiny nebyly aktivitami individuálních*

---

¹⁸⁶ SEIDELMAN, W. *Whither Nuremberg?: Medicine's Continuing Nazi Heritage*. s. 153 [online]. © 2015 International Physicians for the Prevention of Nuclear War [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ippnw.org/pdf/mgs/2-3-seidelman.pdf>

¹⁸⁷ SEIDELMAN, W. *Whither Nuremberg?: Medicine's Continuing Nazi Heritage*. s. 152 – 153 [online]. © 2015 International Physicians for the Prevention of Nuclear War [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ippnw.org/pdf/mgs/2-3-seidelman.pdf>

¹⁸⁸ SCHNEIDER, F. *Psychiatry under National Socialism – Remembrance and Responsibility*. [online]. © 2015 Deutsche Gesellschaft für Psychiatrie und Psychotherapie, Psychosomatik und Nervenheilkunde (DGPPN) [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.dgppn.de/history/psychiatry-under-national-socialism/speech-professor-schneider.html>

doktorů, nýbrž zahrnovaly vedoucí členy zdravotní komunity“ a jako takové by měly být brány coby varování pro budoucnost.¹⁸⁹

Bariéry stavěné soudním systémem stíhání zbývajících někdejších národně socialistických kriminálních mezitím padly precedentní judikaturou mnichovského soudu v případě válečného zločince Johna Demjanjuka z roku 2011, podle níž německému právu k odsouzení stačí pouhá spoluúčast na nacistické vražedné mašinérii, nikoli přímý důkaz o konkrétním zabití kohokoliv.

Přes veškerý znatelný pokrok dosažený německým společenským, odborným i politickým prostředím – i díky nadstandardní veřejné osvětě ve věci holokaustu (zásluhou nespočtu publikací, filmů, dokumentů, knih, výstav, památníků a podobně) – jsou však stíny minulosti dlouhé a neúprosné.

A zůstává tak smutnou skutečností, že pozůstatky jejího radikálního antisemitismu (dlouhodobě zřetelné především ve východní části státu a oživené politickou pluralizací po pádu tzv. železné opony) nadále představují její nezanedbatelnou součást.

Dle průzkumu z roku 2012 je nejpevnější zejména u starší generace narozené mezi lety 1925 – 1934, tedy mezi těmi, kdo měli v době konce války mezi 11ti až 12ti lety. Podle výzkumníků jde přitom o „*přímý důsledek nacistických politik indoktrinace populace v rasové nenávisti a víře v nadřazenost Árijské panské rasy*“, podle nich speciálně zaměřené na tehdejší studenty.¹⁹⁰

Nebezpečí ale tkví i v mladších ročnících, které nejsou tolik zatíženy xenofobií, ale – vlivem časového odstupu – zase podléhají nebezpečné iluzi, že „dnes by se něco takového nemohlo stát“. Navíc se už dál nechtějí asociovat s „dávnou minulostí“, za niž přece nenesou osobní odpovědnost.

---

¹⁸⁹ SMITH, G. *Germany's doctors apologise for sadistic experiments Nazi doctors carried out on Jews*. [online]. © 1997-2014 ninemsn Pty Ltd, 25. 5. 2012 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2150056/Germanys-medical-association-apologises-sadistic-experiments-Nazi-doctors-carried-Jews.html>

¹⁹⁰ VOTH, H a VOIGTLÄNDER, N. *Hatred transformed: How Germans changed their minds about Jews, 1890-2006*. [online]. CEPR's Policy Portal, 1. 5. 2012 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.voxeu.org/article/hatred-transformed-how-germans-changed-their-minds-about-jews-1890-2006>

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se pokusil nastínit historii „eugenického smýšlení“ v Evropě a Americe s praktickým zaměřením (primárně) na situaci v diktátorském Německu, coby jeho nejdůslednějším uplatňovateli, a (sekundárně) pluralitních Spojených státech amerických, jako jeho zdrženlivějším průkopníkovi. A to především v časech jeho „zlatého věku“, tedy zhruba od 10. po 40. léta 20. století.

Studium tohoto neslavného vývoje – nakolik jsem si vědom, že jde pouze o jeden z mnoha střípků, jež tvořily celou nelidskou mozaiku „nejkrvavějšího století historie“ – ve mně zanechalo hluboké rozpaky. Vyplývalo z něj totiž, že snaha – velmi uměle až „revizionisticky“ – trivializovat či pomíjet „eugenické smýšlení“ ve výkladu vývoje Západní společnosti jakožto okrajové hnutí hrstky „extrémistických“ přívrženců nemůže tváří v tvář faktům obstát.

Skutečností totiž je, že „eugenické myšlení“ – včetně jeho radikálnějších elementů typu „eutanázie“ – nalézalo mezi soudobými elitami, odborníky, médii, ale i „běžným lidem“ relevantní podporu (kterou reflektuji užíváním termínu *hnutí*) a vskutku bylo vnímáno jako – slovy sociologa Stefana Kühla „normální“ – legitimní a prospěšná věda. (Z těchto důvodů také slovo *věda* v daném kontextu záměrně neuvádím v uvozovkách, jak tomu mnohdy bývá.)

A zločiny, kterých se před válkou na denní bázi dopouštěl (oprávněně) ostrakizovaný totalitní nacismus, tak měly – poměrně křiklavé – paralely v jejich přijímání i uplatňování také v liberálně demokratickém světě (který v těchto aktivitách pokračoval i dlouho po válce).

Co více, nacionálně socialistické zřízení samotné se na zahraniční – především americká – opatření odvolávalo a bylo-li to možné, jejich „exemplárním příkladem“ se – zejména v oblasti rasového a sterilizačního zákonodárství (za něž si vysloužilo neskryvaný obdiv) – vděčně inspirovalo. Rozdíl byl „pouze“ v míře radikálnosti provedení, nikoli samotném principu.

V případě nacismu proto nešlo o izolovanou ani ojedineou „deviaci“ – jak je nezřídka mylně vnímána –, nýbrž jeden z příznaků systémového „příkrého svahu“ etického

„pádu Západu“. To ovšem neodpovídá na otázku, co vedlo k široké akceptaci takovýchto „řešení“ v první řadě.

Jako pro pravnuka přeživšího Poláka internovaného – pro svůj „nevhodný“ etnický původ – v Auschwitzu je pro mne v tomto ohledu obzvláště „instruktivní“ (a mrazivý) záznam věty tamního tehdejšího lékaře, kterou pronesl pozorujíc kouř ze spálených těl linoucí se z jednoho z osvětivských komínů: *„Samozřejmě jsem lékař a chci chránit život. A právě z úcty k lidskému životu odstraňuji gangrenózní apendix z nemocného těla. Žid je gangrenózní apendix v těle lidstva.“*

Při čtení těchto a podobných tvrzení se musím tázat: Nakolik – v pravém slova smyslu – zdegenerovaná a zvrácená musí být doba, společnost, kultura či osoba, která dokáže sebe sama upřímně přesvědčit o pravdivosti takovýchto zřůdností?

Co když jde ale o špatně položenou otázku a zlo, které z takových doktrín, vyjádření a činů nevyhnutelně vyvěrá, nemá kořeny ve vyhrocené iracionální nenávisti a lidské emocionalitě, nýbrž jejím opaku v podobě (ve výše zmiňované strohé lékařské promluvě – stejně jako jiných, dříve uvedených, případech – jasně přítomné) odosobněné netečnosti, znečitlivění (až otupělosti), a proti tomu vyhrocené – biologické či ekonomické – racionality (jakkoli může tento výraz v daném kontextu působit nepatřičně)?

Kdybychom tak šli proti proudu času, pomyslným stavitelem kolejí vedoucích do auschwitzského tábora smrti by nebyla nemorální nelidskost, ale amorální odlidštěnost, smrtící netečnost (k trápení „nevyvolených“), která svou univerzální legitimitu čerpala z přesvědčení o vševědoucnosti člověka, samospáse expertního poznání a uměle naordinovaného (iluzorního) „pokroku“ využitím „objektivních daností“ zákonů přírody, biologie a rasy.

Kterážto „nesentimentální“, „progresivní“ a „empirická“ sekulární a scientická „nejsvětější trojice“ z piedestalu etických hodnot vytlačila tradiční „svazující“, „zpátečnická“ a „překonaná“ náboženská a humanitní „dogmata“, odvozující svou oprávněnost od existence boha a/nebo inherentní důstojnosti jednotlivce.

Proces tohoto „moderního“ hodnotového „přepólování“ – neodvratně kulminujícího v tragickém „osvětiském soumraku“ Západní civilizace – byl tažen řadou faktorů (sahajících daleko za rámec a možnosti této práce), jakými byl kolektivismus, utilitarismus, intelektualismus, ústup religiozity, vědecká a průmyslová revoluce, nárůst populace, sociálně patologických jevů, vzestup empirismu, evoluční teorie, kolonialismu, nacionalismu, rasismu, militarismu, autoritářských tendencí, – byť vratké – počátky poznávání genetiky a – nadčasová – touha po dokonalosti (ať to stojí, co to stojí).

A přinejmenším to posledně jmenované představuje výrazné riziko, vůči němuž nejsou lidé zdaleka imunní ani dnes – v roce 70. výročí ukončení smrtonosného holokaustu –, v éře plné medicínských „pokusů“ jako je prenatální testování plodu kombinované s širokou dostupností interrupcí či možnostmi genetické manipulace.

Dokáže lidstvo svodům těchto – nově se jevících – hi-tech zdravotnických technologií odolat, nebo se o – důvěrně známá – eugenická kamna spálí dvakrát po sobě?

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BUDIL, I. *Úsvit rasismu*. Praha: TRITON, 2013. ISBN 978-80-7387-630-2.

CIBUZAR, P. *Historické a intelektuální kořeny eugeniky a rasové hygieny*.

Západočeská univerzita v Plzni, 2010. Dostupné z:

<https://portal.zcu.cz/portal/prohlizeni.html>

DARWIN, CH. *O původu člověka*. Praha: Academia, 1970.

DARWIN, CH. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1492-4.

DOLEJŠÍ, Z a RELICHOVÁ, J. *Eugenika aneb Lze zlepšit dědičný potenciál lidské populace?* Masarykova univerzita. Dostupné z: http://www.primat.cz/moje-materialy/detail/3189?seoId=muni-sci&_fid=dkfe#notify

GREGOR, A. *Srovnání právních aspektů eugenických programů USA a nacistického Německa*. Univerzita Karlova v Praze, 2014. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/143318/>

Charta základních práv Evropské unie. 2000. Dostupné z:

http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf

KOONZOVÁ, C. *Svědomy nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s. r. o, 2009. ISBN 978-80-7249-233-6.

LIDICKÁ, P. *Vývoj eugeniky v českých zemích (1900 – 1950) ve vztahu k teoriím evoluce*. Západočeská univerzita v Plzni, 2012. Dostupné z:

<https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/3481>

LIFTON, R. *Nacističtí lékaři: Medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Brno: BB/art s.r.o, 2008. ISBN 978-80-7381-452-6.

PIUS XI. *Casti Conubii: Encyklika o křesťanském manželství*. Vatikán, 1930.

Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/CastiConnubii.htm>

PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1763-5.

SCHARSACH, H. *Lékaři a nacismus*. Praha: Themis, 2001. ISBN 80-85821-90-7.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. EU, 1991. Dostupné z:
<http://www.novatrixprint.cz/umluva-o-ochrane-lidskych-prav-a-svobod.html>

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. OSN, 2006. Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. OSN, 1948. Dostupné z:
<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf>

Všeobecná deklarace lidských práv. Paříž: OSN, 1948. Dostupné z:
<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BASHFORD, A a AUSTIN, P. *The Oxford Handbook of the History of Eugenics*. Oxford University Press. ISBN 978-0-19-970653-2.

BEVILLE, K. *DYING TO KILL: A Christian Perspective on Euthanasia and Assisted Suicide*. Christian Publishing House, 2014. ISBN 0-692-33919-1. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=BSXbBgAAQBAJ&dq=DYING+TO+KILL:+A+Christian+Perspective+on+Euthanasia+and+Assisted+Suicide&hl=cs&source=gbs_navlink_s_s

BRANDT, A. A Reader's Guide to 200 Years of the New England Journal of Medicine. *New England Journal of Medicine*. 2012. Dostupné z: <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp1112812>

DOWER, J. *War Without Mercy: Race & Power in the Pacific War*. Pantheon, 1993. ISBN 0-394-75172-8.

Eugenics: its Definition, Scope, and Aims. The American Journal of sociology, 1904 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://galton.org/essays/1900-1911/galton-1904-am-journ-soc-eugenics-scope-aims.htm>

GALTON, F. *Hereditary genius*. Londýn: Macmillan and Company, 1869. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=BngwYJc1p94C&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

JAMES, M. *The Conspiracy of the Good: Civil Rights and the Struggle for Community in Two American Cities, 1875-2000*. New York: Peter Lang, Publishing, Inc., 2005. ISBN 0-820-45779-5.

Imaginary Witness: Hollywood and the Holocaust. [film] Režie ANKER, D. USA, 2007.

Joint Declaration by Members of the United Nations Against Extermination of the Jews. 1942. Dostupné z: http://en.wikisource.org/wiki/Joint_Declaration_by_Members_of_the_United_Nations_Against_Extermination_of_the_Jews

KAELBER, L. *Eugenics: Compulsory Sterilization in 50 American States: California* [online]. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.uvm.edu/~lkaelber/eugenics/CA/CA.html>

KEVLES, D. *In the Name of Eugenics: Genetics and the Uses of Human Heredity*. Harvard University Press, 1985. ISBN 0-674-44557-0.

KÜHL, S. *Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism*. Oxford University Press, 2002. ISBN 0-195-34878-8.

ORDOVER, N. *American Eugenics: Race, Queer Anatomy, and the Science of Nationalism*. University of Minnesota Press, 2003. ISBN 0-816-63558-7.

PERNICK, M. *The Black Stork: Eugenics and the Death of "Defective" Babies in American Medicine and Motion Pictures since 1915*. Oxford University Press, 1996. ISBN 0-199-75974-X. Dostupné z:

http://books.google.cz/books?id=IJJVYrnImOsC&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

ROSE, K. *Myth and the Greatest Generation: A Social History of Americans in World War II*. New York: Routledge, 2013. ISBN 1-135-90994-6. Dostupné z:

[https://books.google.cz/books?id=7WiPUjgq-](https://books.google.cz/books?id=7WiPUjgq-ZAC&dq=Myth+and+the+Greatest+Generation:+A+Social+History+of+Americans+in+World+War+II&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

[ZAC&dq=Myth+and+the+Greatest+Generation:+A+Social+History+of+Americans+in+World+War+II&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=7WiPUjgq-ZAC&dq=Myth+and+the+Greatest+Generation:+A+Social+History+of+Americans+in+World+War+II&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

SAMAAN, A. *From a Race of Masters to a Master Race: 1948 To 1848*. A.E. Samaan, 2013. ISBN 1-626-60000-7.

SILBERSTEIN, L. a COHN, R. *The Other in Jewish Thought and History: Constructions of Jewish Culture and Identity*. New York: NYU Press, 1994, ISBN 0-814-77990-5.

TERRY, J. a URLA, J. *Deviant Bodies: Critical Perspectives on Difference in Science and Popular Culture*. Indiana University Press, 1995. ISBN 0-253-20975-7. Dostupné z:

[https://books.google.cz/books?id=-](https://books.google.cz/books?id=-JNxqaKEb_UC&dq=Deviant+Bodies:+Critical+Perspectives+on+Difference+in+Science+and+Popular+Culture&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

[JNxqaKEb_UC&dq=Deviant+Bodies:+Critical+Perspectives+on+Difference+in+Science+and+Popular+Culture&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=-JNxqaKEb_UC&dq=Deviant+Bodies:+Critical+Perspectives+on+Difference+in+Science+and+Popular+Culture&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

TETENS, T. *The New Germany and the Old Nazis*. New York: Random House, 1961.

The Eternal Jew. [film] Režie HIPPLER, F. Německo, 1940. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=8ZsafHfdQus>

The Mass Extermination of Jews in German Occupied Poland. Hutchinson & Co, 1942.

Dostupné z: <http://www.msz.gov.pl/resource/e7497fea-f446-4f82-80b1-169d609d697a:JCR>.

WEIKART, R. *Hitler's Ethic: The Nazi Pursuit of Evolutionary Progress*. New York: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 0-230-61807-3.

Seznam použitých internetových zdrojů

"Diseases and Peculiarities of the Negro Race," by Dr. Cartwright (in DeBow's Review) [online]. PBS online [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.pbs.org/wgbh/aia/part4/4h3106t.html>

31 GREAT CALVIN COOLIDGE QUOTES. [online]. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://nlcatp.org/31-great-calvin-coolidge-quotes/>

BARET, D. *Když dobří musí být s dobrými a špatní se špatnými. Fascinující historie eugeniky.* [online]. © 2001 - 2015 CZECH NEWS CENTER a.s. [cit. 2015-03-07].

Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/56588/kdyz-dobri-musi-byt-s-dobrymi-a-spatni-se-spatnymi-fascinujici-historie-eugeniky.html>. ISSN 1213-8991.

BLACK, E. Remarks Relating to my Spontaneous and Unrehearsed Testimony Before the House Judiciary Committee's Subcommittee on the Constituion on the Historical Question of Eugenics and Racism. [online]. U.S. House Judiciary Committee, 12. 5. 2011 [cit. 20e.gov/_files/hearings/pdf/Black12062011.pdf]

Denazification. [online]. © 2015 TitiTudorancea.net [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.titudorancea.com/z/denazification.htm>

Eugenics and Physical Anthropology. [online]. © 2007 American Anthropological Association [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

http://www.understandingrace.org/history/science/eugenics_physical.html

Euthanasia in Nazi Germany - The T4 Programme. [online]. © The Life Resources Charitable Trust 2011 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.life.org.nz/euthanasia/abouteuthanasia/history-euthanasia6>

Gay Marriage Has Twice the Support Today That Interracial Marriage Had When It Was Legalized in the 1960s [online]. © 2005-2015 Pensito Media Group, LLC, 19. 2. 2010 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.pensitoreview.com/2010/02/19/gay-marriage-support-double-approval-of-mixed-marriage-in-1968-2/>

GOFF, P. et al. *Not Yet Human: Implicit Knowledge, Historical Dehumanization, and Contemporary Consequences.* [online]. © Stanford University. Stanford, California [cit.

2015-03-07]. Dostupné z: <http://www-psych.stanford.edu/~mcslab/PublicationPDFs/Not%20yet%20human.pdf>

HEAD, T. *Interracial Marriage Laws: A Short Timeline History*. [online]. © 2015 About.com [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://civilliberty.about.com/od/raceequalopportunity/tp/Interracial-Marriage-Laws-History-Timeline.htm>

LÜDTKE, A. *"Coming to Terms with the Past": Illusions of Remembering, Ways of Forgetting Nazism in West Germany*. [online]. © 2000-2014 JSTOR [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2124850?sid=21105310559721&uid=3737856&uid=4&uid=2>

LUDWIG, J. *Race and Education: The 50th Anniversary of Brown v. Board of Education* [online]. © 2015 Gallup, Inc., 27. 4. 2004 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.gallup.com/poll/11521/race-education-50th-anniversary-brown-board-education.aspx>

O'REILLY, K. *Confronting eugenics: Does the now discredited practice have relevance to today's technology?* [online]. American Medical News, 9. 7. 2007 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.amednews.com/article/20070709/profession/307099959/4/>

Quotes About Eugenics. [online]. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.goodreads.com/quotes/tag/eugenics>

ROMANCOVÁ, I. *Doktoři slíbili: Zdraví pacientů bude na prvním místě*. [online]. 7. 1. 2011 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.evropsky-rozhled.eu/doktori-slibili-zdravi-pacientu-bude-na-prvnim-miste/>. ISSN 1804-8773.

SEIDELMAN, W. *Whither Nuremberg?: Medicine's Continuing Nazi Heritage*. [online]. © 2015 International Physicians for the Prevention of Nuclear War [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ippnw.org/pdf/mgs/2-3-seidelman.pdf>

SCHNEIDER, F. *Psychiatry under National Socialism – Remembrance and Responsibility*. [online]. © 2015 Deutsche Gesellschaft für Psychiatrie und

Psychotherapie, Psychosomatik und Nervenheilkunde (DGPPN) [cit. 2015-03-07].
Dostupné z: <http://www.dgppn.de/history/psychiatry-under-national-socialism/speech-professor-schneider.html>

SMITH, G. *Germany's doctors apologise for sadistic experiments Nazi doctors carried out on Jews*. [online]. © 1997-2014 ninemsn Pty Ltd, 25. 5. 2012 [cit. 2015-03-07].
Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2150056/Germanys-medical-association-apologises-sadistic-experiments-Nazi-doctors-carried-Jews.html>

STRAŠÍK, L. *Německé vyrovnání s holocaustem: Když zlo i pokora dostaly tvář*. [online]. © Česká televize 1996 – 2015, 27. 1. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/299478-nemecke-vyrovnani-s-holocaustem-kdyz-zlo-i-pokora-dostaly-tvar/>

Sweden to reflect on eugenics past. [online]. The Local, 21. 10. 2005 [cit. 2015-03-07].
Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20051221/2727>

The Civil Rights Act of 1964 Revisited. [online]. University of Connecticut, 2. 7. 2014 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://today.uconn.edu/blog/2014/07/the-civil-rights-act-of-1964-revisited/>

U.S. Public Health Service Syphilis Study at Tuskegee [online]. Centers for Disease Control and Prevention, 10. 12. 2013 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.cdc.gov/tuskegee/timeline.htm>

VOTH, H a VOIGTLÄNDER, N. *Hatred transformed: How Germans changed their minds about Jews, 1890-2006*. [online]. CEPR's Policy Portal, 1. 5. 2012 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.voxeu.org/article/hatred-transformed-how-germans-changed-their-minds-about-jews-1890-2006>

SEZNAM ZKRATEK

ERO	Eugenics Record Office (Eugenická matrika)
Gestapo	Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)
HBF	Human Betterment Foundation (Nadace pro zlepšení lidstva)
NSDÄB	Nationalsozialistischer Deutscher Ärztebund (Liga nacionálně socialistických lékařů)
SA	Sturmabteilung (Útočné oddíly)
SS	Schutzstaffeln (Ochranné oddíly)
WMA	World Medical Association (Světová medicínská asociace)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Martin Lojek, DiS.

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Eugenika, sterilizace a jejich mediální obraz

Rok: 2015

Počet stran textu: 75

Počet titulů českých použitých zdrojů: 17

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 22

Počet internetových zdrojů: 23

Vedoucí práce: Mgr. Libor Svoboda, PhD.